

Organizacija za europsku sigurnost i suradnju
Misija u Republici Hrvatskoj
Glavni ured

IZVJEŠĆE O STATUSU BR. 11
(18. studenoga 2002. godine)

SAŽETAK	2
POZADINA	4
SLOBODA MEDIJA	5
Zakoni u svezi s medijima	5
Reforma Hrvatske radio-televizije (HRT)	6
Razvoj lokalnih medija	6
PRAVOSUĐE I VLADAVINA PRAVA.....	7
Pravosuđe i sudovanje.....	7
Prava nacionalnih manjina.....	9
Obrazovanje manjina	10
Pitanja ratnih zlocina.....	10
POVRATAK, REINTEGRACIJA I POVRAT IMOVINE.....	13
Proces povratka iz, u te unutar Hrvatske	13
Postupci za povrat imovine.....	14
Ukinuto stanarsko pravo	15
Aktivnosti u obnovi za povratnike – pripadnike manjina.....	16
Zajednička Radna skupina za zakonodavstvo.....	17
Državljanstvo i prebivalište	17
Regionalna suradnja oko povratka.....	18
PITANJA POLICIJE	18
Policajska uprava.....	18
Policija u zajednici.....	19
Sigurnost	19
RAD S NEVLADINIM ORGANIZACIJAMA (NVO)	20
ZAKLJUČCI.....	21
BILJEŠKE.....	24

SAŽETAK

Vlada je pojačala napore usmjerene ka izmjenama i dopunama *relevantnih zakona o medijima*, no napredak je spor. Promjene u Zakonu o Hrvatskoj radio-televiziji (HRT) iz 2001. godine te novi Zakon o medijima još su u postupku pisanja. Vladina Radna skupina tek je nedavno osnovana kako bi predložila promjene Zakona o telekomunikacijama iz 1999. godine. Prva revizija novog nacrtu Zakona o HRT-u od strane OESS-ovog stručnjaka u studenome tvrdi kako nacrt nije u potpunosti uključio međunarodne preporuke o pretvorbi HRT-a u neovisan javni elektronički medij. Iako se očekivala u ožujku 2002. godine, privatizacija trećeg programa HRT-a vjerojatno neće započeti prije 2003. godine. Zakonske promjene kojima se racionalizira upravljačka struktura HRT-a neophodne su kako bi se pojačala neovisnost HRT-ovih upravljačkih tijela. Na lokalnoj razini, razvoj slobodnog i neovisnog medijskog okruženja otežavaju financijske poteškoće i uplitanje od strane lokalnih vlasti. U nekim se područjima nastavlja senzacionalističko i pristrano izvješćivanje o procesu povratka i pitanju ratnih zločina.

U studenome 2002. godine, Vlada je usvojila petogodišnji plan *pravosudne reforme*. Plan sadrži niz pozitivnih inicijativa kojima je cilj riješiti tekuće nedostatke u pravosuđu, kao i širok niz mjera zakonodavne reforme. Prekomjerna dužina postupaka te ne-izvršavanje sudskih presuda i dalje negativno utječu na građanske i na kaznene postupke. Kašnjenja pri donošenjima odluka također se mogu uočiti u vrhovnim sudskim tijelima, dok je poštivanje odluka Ustavnoga suda od strane izvršnih, zakonodavnih i sudskih vlasti i dalje neujednaceno.

I dalje ostaje neriješen citav niz mjera u svezi s osnivanjem punog *režima manjinskih prava* u Hrvatskoj. Novi nacrt Ustavnoga zakona o pravima nacionalnih manjina (Ustavni zakon) čeka u Saboru od kraja srpnja. Dodatni izbori za predstavnike nacionalnih manjina u područnim i lokalnim vlastima moraju se također provesti kako bi se ispravila nedovoljna zastupljenost pojedinih nacionalnih manjina nakon objavljivanja rezultata popisa stanovništva u lipnju. Kao pažnje vrijedan događaj, Vlada je započela razgovore s Misijom o tome kako uravnotežiti manjinska prava u obrazovanju s jedne strane, a istovremeno spriječiti segregaciju u obrazovanju s druge.

Državni je odvjetnik ponovno pojačao postupak revizije neriješenih slučajeva *ratnih zločina*. Ovi su napori ucvrstili nacelo individualne kaznene odgovornosti. Međutim, u svezi s ishodom sudjenja, nastavlja se obrazac osuđivanja Srba i ostalih ne-Hrvata te oslobađanja Hrvata. Neki sudovi nastavljaju s održavanjem sudjenja u odsutnosti. Tijekom ovog izvještajnog razdoblja, na neka je sudjenja za ratne zločine negativno utjecala zabrinutost za sigurnost svjedoka koji su pozvani da svjedoče na sudenjima Hrvatima. Ostali postupci ratnih zločina i dalje su izloženi sudackim odgodama, uključujući one koje imaju negativan učinak na optuženikovo pravo na žalbu.

Rutinska *suradnja s Međunarodnim kaznenim sudom za područje bivše Jugoslavije (Haaški sud)* popravila se u području ekshumacija te pristupa dokumentima i svjedočima. Glavni problemi između Haaškoga suda i hrvatskih vlasti odnose se na neuspjeh vlasti da ispune svoju obvezu te uhite i izruče hrvatske generale Antu Gotovinu i Janka Bobetka. General Gotovina i dalje je bjegunac od pravde, dok je Vladin neuspjeh da uruci optužnicu Haaškoga suda Bobetku prisilio predsjednika Haaškoga suda i Glavnu tužiteljicu da koncem listopada upozore kako bi Vladin neuspjeh u uhicenju ovih osumnjičenika mogao imati za posljedicu formalnu prijavu Vijecu sigurnosti UN-a.

I dok je trenutna ekonomska situacija prepreka *povratku svih izbjeglica i raseljenih osoba*, održivost povratka manjina i dalje izaziva zabrinutost kao posljedica zakonskih i upravnih prepreka koje su i dalje na snazi. Opća razina sigurnosti popravila se otkako je ova Vlada došla na vlast početkom 2000. godine. Ipak, većinsko hrvatsko stanovništvo u zajednicama povratka i dalje s oprezom, a u mnogim slučajevima i sumnjom, pristupa pitanju povratka hrvatskih Srba. Vlada je nastavila razvijati suradnju oko pitanja povratka sa Saveznom Republikom Jugoslavijom te Bosnom i Hercegovinom na bilateralnoj osnovi te putem mehanizama Pakta stabilnosti za jugoistočnu Europu.

Zajednička Radna skupina za zakonodavstvo, koju su osnovale Vlada i međunarodna zajednica u lipnju 2001. godine kako bi se bavila *zakonskim pitanjima u svezi s povratkom*, složila se u svibnju 2002. godine oko radne agende. Radna skupina do sada je raspravila dvije od sedam tocaka s agende. U kolovozu, zajednička Radna skupina prosljedila je svoje prve "Zajedničke preporuke" Vladi, iznoseći zajedničke prijedloge kojima bi se osigurala puna provedba izmjena i dopuna Zakona o obnovi iz lipnja 2000. godine.

Slijedom Vladine obveze iz 2001. godine kako će vratiti sve zauzete stambene jedinice dane na korištenje temeljem zakona iz 1995. godine, novi je režim *povrata privatne imovine* formalno uspostavljen u rujnu, uključujući rokove određene zakonom. Nadalje, Vlada je po prvi put izdala značajan broj rješenja za pomoć u obnovi kuća srpskim korisnicima. Ipak, sporost pri povratu imovine još je uvijek značajna prepreka održivome povratku manjina. Nadalje, povrat imovine vlasnicima može se izvršiti tek nakon što se privremenim korisnicima omogući alternativni smještaj, što je politika koja je i dalje u nesuglasju s pravom vlasništva. Izmjene i dopune također ne obuhvaćaju nekoliko vrsta ostale imovine, poput stambene imovine, poslovnog prostora, poljoprivrednog i šumskog zemljišta, poljoprivredne opreme te pokretne imovine.

Službeni Vladin dokument, predložen u listopadu, po prvi se put djelomično pozabavio pitanjem *ukinutoga stanarskog prava* nad stanovima u bivšem društvenom vlasništvu. Međutim, još se nije konkretizirao sveobuhvatan pristup pitanju oštećenja odnosno naknade za ukidanje ovih prava. Misija nastavlja tražiti savjete Vijeća Europe o mogućim zakonskim i drugim rješenjima za ovo važno pitanje.

Tijesna suradnja između hrvatske policije, Misije i njezinih međunarodnih partnera oko *reformacije policije i obuke* nastavila se tijekom posljednjih šest mjeseci. Prijedlozi reforme za novu strukturu policijske organizacije na državnoj razini, politike prema djelatnicima te uvođenje koncepta "policije u zajednici" u Hrvatsku još se moraju provesti.

Ministarstvo unutarnjih poslova ispunilo je svoju obvezu prema Erdutskome sporazumu iz 1995. godine te iz Pisma namjere iz 1997. godine na način da struktura policije u Podunavlju odražava trenutacnu zastupljenost stanovništva srpske zajednice na tom području. Nastavljaju se incidenti na etničkoj osnovi, koji uključuju sporove oko imovine, deložacije iz kuća te oštećenja imovine, no ti incidenti ostaju izolirani a policija u tim slučajevima postupa pravilno.

Vlada nastavlja priznavati važnost *razvoja građanskog društva*. Vijeće za razvoj građanskog društva i dalje provodi aktivnosti koje jacaju suradnju s nevladinim organizacijama i drugim cimbenicima građanskog društva, te je pokrenula niz pozitivnih inicijativa za 2003. godinu. Ipak, državno financiranje nevladinih organizacija i građanskog društva i dalje se smanjuje, a pomicanje međunarodnih prioriteta s Hrvatske na druge zemlje rezultiralo je smanjenjem raspoloživog međunarodnog financiranja. Kako zdravo građansko društvo predstavlja jedan

od glavnih preduvjeta za zaštitu ljudskih prava i održivoga povratka izbjeglica, Misija će nastaviti usredotocavati svoj program demokratizacije na pružanje pomoći Vladi na ovom području.

POZADINA

Tijekom ovog izvještajnog razdoblja, od svibnja do studenoga 2002. godine, hrvatska je Vlada nastavila ulagati napore usmjerene ka ispunjavanju međunarodnih obveza zemlje prema daljnjim euro-atlantskim integracijama. Mnoge ključne obveze usko su povezane s mandatom Misije, uključujući napore u provedbi održivoga povratka izbjeglica i raseljenih osoba, reformi pravosuđa te mjerama za reformu medija i policije.

Ministarstvo europskih integracija potcrtalo je u rujnu u svom polugodišnjem izvješću o Planu provedbe Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (Sporazum) Europskoj Uniji (EU) potrebu za ispunjavanjem političkih preduvjeta iz Sporazuma do kraja 2002. godine. U onim područjima koja se odnose na mandat Misije, plan poziva na uklanjanje svih upravno-pravnih zapreka procesu povratka, uključujući ubrzanje povrata imovine i povratak bivših nositelja stanarskoga prava. On također zahtijeva paket sveobuhvatnih pravosudnih reformi te dodatne napore kako bi se osiguralo puno poštivanje ljudskih prava i prava manjina. Traži se neodložno donošenje Ustavnoga zakona o pravima nacionalnih manjina (Ustavni zakon). Naposljetku, Plan traži reviziju Zakona o telekomunikacijama te izmjene i dopune zakonskih propisa kojima bi se uredila uloga Hrvatske radio-televizije (HRT) kako bi se ojacala njezina neovisnost. Iako se poduzimaju naporu u tom smislu, do datuma zaključenja ovoga izvješća ti se preduvjeta nisu ispunili.

Međutim, opći politički događaji prekinuli su i prijecili rad Vlade i drugih institucija tijekom izvještajnog razdoblja. Početkom ljeta, spor unutar vladajuće koalicije o aspektima bilateralnog ugovora sa Slovenijom proizveo je ozbiljnu krizu Vlade koja je kulminirala kada je druga najveća koalicijska stranka izašla iz Vlade. Kriza je dovela do ostavke premijera Ivice Račana te do osnivanja nove Vlade 31. srpnja, ponovno s Račanom na čelu.

Krajem rujna, optužnica za ratne zločine Haaškoga suda protiv bivšeg generala zbora Hrvatske vojske, generala Janka Bobetka, odmah je zadominirala političkom scenom. Vlada je odbacila određene aspekte optužnice, uključujući i načelo zapovjedne odgovornosti, s druge strane naglašavajući spremnost Hrvatske za nastavak suradnje s Međunarodnim kaznenim sudom. OESS, Vijeće ministara Europske Unije, Vijeće Europe, Glavni tajnik NATO-a i drugi članovi međunarodne zajednice pozvali su Hrvatsku na nastavak pune suradnje s Haaškim sudom, podsjećajući Vladu na njezinu obvezu da to čini neovisno o domaćem zakonodavstvu.

Hitna potreba za rješavanjem općih granicnih pitanja s tri svoja neposredna susjeda također je proizvela dodatnu zabrinutost kod Vlade. Vlada je najavila nove prijedloge za poboljšanje odnosa sa svojim susjedima te za doprinos regionalnoj stabilnosti. Predsjednik Stjepan Mešić objavio je javno u srpnju, zajedno sa svojim kolegama iz Bosne i Hercegovine te Savezne Republike Jugoslavije, kako bi sve tri države trebale pojačati napore oko suradnje na stručnoj razini. I dalje postoje otvorena pitanja s Jugoslavijom, iako se iznašlo privremeno rješenje sa Slovenijom, dok pregovori s Jugoslavijom napreduju.

Objavljivanje rezultata popisa stanovništva iz 2001. godine u lipnju također je proizvelo dalekosežnu raspravu koja se još uvijek vodi o posljedicama razmještanja stanovništva kao

rezultat oružanog sukoba u Hrvatskoj. Objavljen je ukupan broj osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama od otprilike 7,5 posto, približno polovica od ukupnoga broja iz 1991. godine. Najdrasticnije smanjenje uoceno je unutar srpske zajednice, čiji je službeni postotak u ukupnome pucanstvu sada otprilike 4,5 posto, što predstavlja dvotrecinski pad od 1991. godine. Predstavnici srpske manjine tvrdili su kako mnogo Srba nije uključeno u popis, posebice onih koji su se vratili nakon završetka popisa stanovništva 31. ožujka 2001. godine. Popis stanovništva također je isključio one osobe koje su napustile Hrvatsku (većinom Srbi) te ostale izvan Hrvatske u razdoblju dužem od godinu dana prije provođenja popisa. Mnogi Srbi možda su također odbili izjasniti se o svojoj nacionalnosti zbog niza objektivnih i subjektivnih razloga.

Rezultati popisa stanovništva iz 2001. godine i dalje imaju izravan učinak na niz događanja koja se odnose na neriješene političke obveze Hrvatske, posebice na usvajanje Ustavnoga zakona o pravima nacionalnih manjina (Ustavni zakon). Usvajanje Ustavnoga zakona od strane Sabora i dalje se odgaga kao rezultat neslaganja između Vlade i predstavnika manjina oko najboljeg načina osiguranja adekvatne zastupljenosti smanjenih manjinskih zajednica u Hrvatskoj u Saboru. Rezultati popisa stanovništva također su ukazali na potrebu za održavanjem dodatnih izbora u roku od 90 dana nakon službenog objavljivanja rezultata popisa na područjima u kojima su nacionalne manjine nedovoljno zastupljene u lokalnim i područnim skupštinama. Ovaj je rok istekao 15. rujna bez održavanja tih izbora. Postoje sugestije iz vladinih izvora kako bi novi Ustavni zakon trebao retroaktivno ukinuti zakonske odredbe koje nalažu održavanje ovih izbora.

SLOBODA MEDIJA

Zakoni u svezi o medijima

Zakon o Hrvatskoj radio-televiziji (HRT) iz 2001. godine i drugi važeći zakoni u svezi s medijima još uvijek zahtijevaju izmjene i dopune kako bi udovoljili međunarodnim i europskim standardima te Vladinim vlastitim obvezama¹. Ministarstvo kulture dobilo je zadatak u svibnju 2002. godine pripremiti izmjene i dopune Zakona o HRT-u. Ministar je 10. rujna poslao dopis različitim tijelima i višim dužnosnicima HRT-a tražeći njihov prilog za nacrt promjena Zakona. Vijeće HRT-a i glavni urednici Hrvatske televizije (HTV) kritizirali su neke aspekte dopisa, okarakteriziravši ih kao političko uplitanje u rad javne televizije. Ministar je branio dopis kao neophodno sredstvo prikupljanja povratnih informacija od zainteresiranih strana u svezi s promjenama Zakona o HRT-u.

Ministarstvo kulture predstavilo je 4. studenoga Misiji novi nacrt Zakona o HRT-u. Nakon konzultacija s Misijom i Vladom, Predstavnik OEES-a za slobodu medija zatražio je reviziju novoga nacrta od strane vodećeg europskog stručnjaka. Odgovorna ministarstva pokazala su poprilično zanimanje za primanje savjeta. Ispitujući hoće li nacrt Zakona ojačati neovisnost HRT-a, stručna analiza hvali sastav i aktivnosti Vijeća HRT-a, koje sačinjavaju predstavnici organizacija građanskog društva kao i osobe imenovane od strane Predsjednika, predsjednika Vlade te predsjednika Hrvatskoga sabora². Misija će preporučiti daljnji rad koji je potreban kako bi se udovoljilo obvezama OEES-a i europskim standardima. To ne zahtijeva nužno usvajanje novoga zakona, već se može ostvariti putem izmjena i dopuna postojećega, na način kojim bi se osigurala pretvorba HRT-a u neovisni elektronički medij. Šira analiza s preporukama o tome kako postići ove ciljeve prosljedit će se Vladi do kraja studenoga.

Došlo je do razvoja događaja u svezi s provođenjem revizije izmjena i dopuna Zakona o telekomunikacijama iz 1999. god, u skladu s međunarodnim preporukama i apelima od strane

profesionalnih udruga hrvatskih medija. Pomocnica ministra pomorstva, prometa i veza naznacula je kako se osniva Vladina radna skupina koja ce raditi na tom pitanju. Novi Zakon o medijima još je u fazi izrade na osnovi smjernica koje je Ministarstvo kulture predstavilo u veljaci 2002. godine. Ministarstvo za europske integracije odigralo je kljucnu ulogu u privlacenju pozornosti drugih ministartava na potrebu uskladivanja zakonskih propisa o medijima s europskim standardima.

Reforma Hrvatske radio-televizije (HRT)

Zakon o HRT-u propisao je privatizaciju treceg televizijskog programa HRT-a do ožujka 2002. godine. Ipak, s provedbom ovog zakona se kasni, te privatizacija ovog programa najvjerojatnije neće zapoceti prije 2003. godine. Predsjednik Vlade Ivica Racan izrazio je u rujnu svoje nezadovoljstvo procesom pretvorbe HTV-a te najavio kako ce proces privatizacije treceg televizijskog programa zapoceti što je prije moguće, možda do kraja 2002. godine. Misija vec dulje vrijeme zahtijeva od Vlade da ispuni svoju obvezu promoviranja sektora privatnih elektronicnih medija te preporucuje privatizaciju treceg programa u okviru jednog otvorenog i jasnog procesa³.

HRT i dalje ima ozbiljnih upravnih problema. To je djelomicno uzrokovano time što, otkako je nova Vlada došla na vlast u siječnju 2000. godine, nije provedena sveobuhvatna strukturalna i profesionalna reforma HRT-a. To je također djelomicno uzrokovano i nelogicnom upravnom strukturom određenom Zakonom o HRT-u, koji propisuje dvije linije komunikacije i zapovijedanja. Jedna je linija odgovorna Upravnome odboru, koji je politicki imenovan, dok je druga odgovorna neovisnome Vijecu HRT-a. Preporuke OESS-a ponudene Vladi u prosincu 2001. godine predvidjele su kako ce postojeći Zakon o HRT-u stvoriti upravnu strukturu unutar HRT-a koja neće moći funkcionirati te koja ce usporiti proces odlucivanja, proizvesti unutarnje sukobe te spriječiti HRT da iskoristi svoj puni potencijal. Ova se situacija sada odrazila u napetostima između ravnatelja HRT-a i Upravnog odbora, kao i između glavne urednice HTV-a i Vijeca HRT-a. Prema tome, trebaju se usvojiti promjene u zakonodavstvu kojima ce se racionalizirati upravna struktura HRT-a te pojacati neovisnost njegovih upravljackih tijela.

Programi HTV-a koji isticu pitanja koja se odnose na nacionalne manjine i povratak izbjeglica još su uvijek rijetki ili se o njima izvještava izvan programa vijesti. Ipak, HTV sada ima širi izbor programa koji se bave aktualnim pitanjima koji pokrivaju ona pitanja o kojima se ranije nije dovoljno izvještavalo, poput sudjenja za ratne zlocine i reforme pravosuda. Prijedlog glavne urednice HTV-a o uvođenju odjela za ljudska prava unutar redakcije vijesti HRT-a još se nije proveo u djelo.

Razvoj lokalnih medija

Okruženje lokalnih medija znacajno se razlikuje u razlicitim dijelovima zemlje. U mnogim podrucjima, razvoj slobodnog i neovisnog medijskog okruženja otežan je uslijed nedostatka jasnoće u vlasništvu, financijskih teškoca i uplitanja od strane lokalnih vlasti te poslovnih i politickih skupina⁴. Ova situacija naglašava važnost izmjene postojećih zakonskih propisa o medijima, poglavito Zakona o telekomunikacijama i Zakona o medijima, kako bi se otežalo uplitanje lokalnih vlasti i drugih politickih sudionika u rad lokalnih medija.

Iako Zakon o javnom priopćavanju propisuje kako bi medijske kuće trebale objelodaniti svoju vlasnicku strukturu, to se rijetko događa⁵. Elektronicni mediji na lokalnoj razini zamolili su Misiju da bude posrednik između njih i Vlade kako bi se osiguralo unošenje odgovarajucih promjena u Zakon o telekomunikacijama s ciljem osiguranja objelodanjivanja

vlasnicke strukture u elektronicnim medijima. S druge strane, Ministarstvo kulture tvrdi kako se zahtijeva bolja provedba vec postojećeg Zakona o javnom informiranju.

Senzacionalisticko ili pristrano izvješćivanje o procesu povratka i pitanjima ratnih zlocina i dalje štetno utjece na pomirbu i napore usmjerene ka pomirbi i normalizaciji stanja u podrucjima povratka. Osumnjicenici Haškoga suda hrvatske nacionalnosti cesto su predstavljeni kao nacionalni heroji u lokalnim medijima te se malo prostora posvecuje ozbiljnosti zlocina za koje se sumnjice⁶. Nadalje, pitanja povrata imovine u nekim podrucjima intenzivnoga povratka predstavljena su iz perspektive korisnika imovine, Hrvata iz Bosne, dok se položaj Srba povratnika koji pokušavaju ponovno stupiti u posjed svoje imovine ignorira ili osporava.

PRAVOSUĐE I VLADAVINA PRAVA

Pravosuđe i sudovanje

Vlada je prepoznala povezanost izmedu stanja pravosuda i održivog povratka izbjeglica i raseljenih osoba. U studenome 2002. godine, Vlada je usvojila plan reforme pravosuda predložen od strane Ministarstva pravosuda, uprave i lokalne samouprave. Najvažnije tocke plana ukljucuju podjelu Ministarstva na dva odvojena tijela (u Ministarstvo pravosuda te Državno ravnateljstvo za upravu i lokalnu samoupravu) kao i provedbu niza mjera zakonodavnih reformi. Također se predviđaju i naponi usmjereni ka povecanju placa pravosudnih službenika, uvođenje informaticke tehnologije u sudsku upravu, jacanje sudackog obrazovanja te poduzimanje znacajnih poboljšanja na sudskim zgradama. Ministarstvo ocekuje kako ce se plan u potpunosti provesti do kraja 2007. godine. Pravi napredak u ovim reformskim naporima uglavnom je uocen u zapošljavanju novih sudaca kao i u sudackoj stezi.

Kako bi otklonilo dugotrajan problem nedostatka sudaca – jedan od razloga koji se navode zbog više od 1 milijuna neriješenih slucajeva⁷ – novouspostavljeno Državno sudbeno vijeće imenovalo je otprilike 110 sudaca izmedu studenoga 2001. i rujna 2002. godine. Vijeće predviđa kako ce popuniti vecinu preostalih upražnjenih mjesta do kraja 2002. godine te sva upražnjena mjesta do sredine 2003. godine. Ovi događaji trebali bi imati pozitivan ucinak na rad pravosuda, posebice u mjestima poput Korenice u južnoj Hrvatskoj gdje je u rujnu imenovan prvi stalno zaposlen sudac Opcinskoga suda⁸ nakon pet godina.

Nacionalne manjine, posebice Srbi, nedovoljno su zastupljene u pravosudu. Obvezna zastupljenost nacionalnih manjina u pravosudu na općinskoj i županijskoj razini osigurat ce se Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina (Ustavni zakon) (za dodatne informacije o Ustavnome zakonu vidjeti dio koji se odnosi na prava nacionalnih manjina).

Odgovarajuca uporaba stegovnih postupaka drugi je aspekt reforme pravosuda koji je od presudnog znacaja kako za integritet pravosuda tako i za smanjivanje broja neriješenih slucajeva. Državno sudbeno vijeće do danas je provelo 20 stegovnih postupaka, od kojih se vecina zasniva na cinjenici da sudac nije donio presude u razumnom roku, ukljucujuci i kaznene slucajeve u kojima je došlo do zastare dok je predmet bio u postupku rješavanja⁹.

Plan reforme pravosuda ne sadrži prijedloge reforme Upravnoga suda, osim odredbe o novim zgradama. Međutim, Ustavni je sud odlucio u studenome 2000. godine kako Upravni sud nije sud pune nadležnosti zbog toga što nema obvezu neovisnog utvrđivanja cinjenica niti obvezu provođenja javnih rasprava.

Uzevši u obzir probleme s kojima se hrvatsko pravosuđe suočava, Ustavni sud ima važnu ulogu u svezi s usmjeravanjem nižih sudova. Ipak, postoje pitanja u svezi s prioritetom koji se daje slučajevima koji se odnose na ljudska prava nacionalnih manjina i izbjeglica u postupku odlučivanja suda: upravni kapacitet suda da bude djelotvoran pravni lijek u slučajevima prekomjerne dužine postupaka; odbijanje od strane suda žalbi koje se odnose na neizvršavanje sudskih odluka; te nedostatak brzog zakonodavnog odgovora na odluke Suda.

Ustavni sud i dalje pokazuje značajna kašnjenja pri donošenju odluka, unatoc općem pravilu usvojenom 1999. godine prema kojemu bi se slučajevi trebali riješiti unutar godinu dana. Sud nije donio odluke, u nekim slučajevima u razdoblju dužem od pet godina, u nizu predmeta kojima se osporavaju zakoni, uredbе te upravne odluke i programi za koje se tvrdi kako krše ljudska prava nacionalnih manjina i izbjeglica¹⁰. Ovaj obrazac nedonošenja odluka postavlja pitanje nepristranosti Ustavnoga suda kao djelotvornog domaćeg pravoga lijeka. Još jedan učinak takva kašnjenja je taj što se ostalim dijelovima Vlade, Sabora ili upravnim tijelima daje de facto uloga sudaca koji odlučuju o ustavnosti.

Europski sud za ljudska prava (Europski sud) utvrdio je u srpnju 2001. godine kako je Ustavni sud u ovom trenutku djelotvoran pravni lijek za prekomjerno trajanje postupaka na nižim sudovima, te stoga parničari u ovim slučajevima moraju zatražiti pomoć od Ustavnoga suda prije no što se obrate Europskomu sudu¹¹. Europski je sud od lipnja 2001. godine donio nekoliko presuda protiv Hrvatske, naglašavajući potrebu za zakonodavnom i institucionalnom reformom kako bi se uklonila kršenja prava na pošteno suđenje te prava na učinkovit domaći pravni lijek¹². Obracajući pozornost na zabrinutost izazvanu presudama Europskoga suda, Sabor je u ožujku 2002. godine proširio obveznu nadležnost Ustavnoga suda kako bi uključila slučajeve prekomjernog trajanja postupaka na nižim sudovima¹³.

Ovo provođenje ovlasti od strane Ustavnoga suda trebalo bi smanjiti broj tužbi na Europskomu sudu. Europski je sud navodno zaprimio 560 tužbi protiv Hrvatske od početka 2002. godine, od kojih se stotine odnose na trajanje postupaka. Pa ipak, to bi zauzvrat moglo dovesti do plime takvih tužbi te stvoriti zaostatak i problem duljine trajanja postupaka pred Ustavnim sudom. Od ožujka 2002. godine, Ustavni je sud zaprimio više od 270 tužbi zbog prekomjernog trajanja postupaka, što predstavlja skoro polovicu njegovog trenutnog broja predmeta.

Nedostatak provedbe sudskih odluka na svim razinama predstavlja ozbiljan problem za sudstvo¹⁴. Unatoc tomu, Ustavni je sud odbacio tužbe u kojima se tvrdi kako neizvršavanje valjanih i pravomocnih sudskih odluka od strane nižih sudova predstavlja kršenje prava na pošteno suđenje, tumaceći kako on nije nadležan za to. Takve odluke suda čine se proturječnim presedanim Europskoga suda, prema kojima je izvršenje sudske odluke “integralni dio sudskog postupka” sa svrhom ustanovljavanja povrede prava na pošteno suđenje¹⁵.

Neuspjeh Vlade i drugih sudova, uključujući Vrhovni sud, da se pridržavaju odluka Ustavnoga suda predstavlja izazov ulozi suda kao vrhovnoga suca ustavnih načela koja se općenito primjenjuju. On također rezultira nepotrebnim i ponavljajućim parnicama u svezi s istim ustavnim pitanjem¹⁶. Sabor je u srpnju okončao svoje trogodišnje nepoštivanje odluke Ustavnoga suda iz 1999. godine kojom se od njega traže izmjene i dopune nekih odredbi Zakona o naknadi za imovinu oduzetu za vrijeme jugoslavenske komunističke vladavine¹⁷. Ipak, upitno je briše li zakonski propis razliku u postupanju prema državljanima i strancima, koja je prema odluci Suda neustavna¹⁸.

Što se tice Saborskog postupanja u svezi s odlukama Europskoga suda, nije bilo zakonodavnog odgovora na odluku Europskoga suda iz ožujka 2002. godine koja je utvrdila kako ukidanje sudskih postupaka za naknadu štete prouzroocene terorističkim djelovanjem prema članku 180. Zakona o obveznim odnosima od strane Sabora 1996. godine predstavlja kršenje prava na pristup sudu¹⁹. Ministarstvo pravosuđa u ovom trenutku izrađuje tri nacrtu zakona čija je namjera zamijeniti mjerodavne odredbe Zakona o obveznim odnosima. Vlada do sada nije uključivala međunarodnu zajednicu u rasprave o ovom pitanju. Međunarodna je zajednica u lipnju putem Radne skupine za zakonodavstvo dostavila preporuke za popravne aktivnosti koje su neophodne ukoliko se želi provesti odluka suda.

Prava nacionalnih manjina

Usvajanje okvirnoga Zakona o zaštiti nacionalnih manjina preostala je međunarodna obveza koja potječe od pristupanja Hrvatske Vijecu Europe 1996. godine. Sredinom srpnja, Vladina Radna skupina zadužena za ponovnu izradu Ustavnoga zakona o pravima nacionalnih manjina (Ustavni zakon) prosljedila je novi nacrt zakona Misiji i međunarodnoj zajednici. Novi prijedlog nacrtu bio je produkt opsežnih konzultacija Vlade s političkim strankama i predstavnicima manjina. On je sadržavao dvije opcije izbora manjinskih predstavnika u Sabor, od kojih jedna omogućuje dvostruko pravo glasa manjinama.

Novi nacrt nije prošao saborsku proceduru krajem srpnja, a do drugog citanja još nije došlo²⁰. Nacrt Ustavnoga zakona koji je stavljen u hitnu saborsku proceduru u srpnju 2002. godine uklonio je opciju dvostrukoga glasa. Umjesto toga, on je pružio nacionalnim manjinama pravo na izbor najmanje pet manjinskih zastupnika, pri čemu je Srbima zajamčen najmanje jedan zastupnik, a svim ostalim manjinama kolektivno pravo na izbor četiri zastupnika²¹. Vlada je u studenome u Sabor prosljedila novi prijedlog, koji je ponovno uveo opciju dvostrukoga glasovanja za takozvane "male" manjine, dok takozvane "velike" manjine (Srbi) trebaju imati samo jedan glas. Svi predstavnici manjina na državnoj, područnoj i lokalnoj razini birali bi se sa stranackih odnosno nezavisnih lista, umjesto izravnoga izbora od strane manjinskih glasaca. Do dana podnošenja ovog izvješća, predstavnici manjina u Saboru i u građanskom društvu izrazili su snažne prigovore Vladinom novom prijedlogu, kojega oni smatraju korakom unatrag u smislu kvalitete zaštite manjinske zastupljenosti. Medijska izvješća nedavno su također prenijela kako bi Vlada mogla zauzvrat razmišljati o dodatnim promjenama kao rezultat ovoga nezadovoljstva.

U rujnu je Visoki povjerenik OEES-a za nacionalne manjine (Visoki povjerenik) posjetio Hrvatsku po drugi put tijekom 2002. godine kako bi razgovarao o neriješenim pitanjima koja se odnose na nastavak saborske rasprave o nacrtu Ustavnoga zakona. Pored zastupljenosti manjina u Saboru, razgovori su istaknuli pitanja zastupljenosti manjina u izvršnim tijelima na lokalnoj razini te u državnim upravnim i pravosudnim tijelima, kao i nadležnosti područnih i lokalnih manjinskih samouprava te novoga Vijeca za nacionalne manjine. Prigodom obraćanja Stalnome Vijecu OEES-a krajem listopada, Visoki je povjerenik istaknuo kako nije primjetio značajan napredak u svezi s usvajanjem Ustavnoga zakona²².

Rok za izbore kojima bi se popravila nedovoljna zastupljenost manjina u lokalnim i područnim predstavničkim tijelima u devet županija i 73 općine istekao je 15. rujna; odnosno, 90 dana nakon objavljivanja rezultata popisa stanovništva (17. lipnja)²³. Ministarstvo pravosuđa javno je priznalo kako je zakonski rok propušten, navodeći kako je neodržavanje izbora povezano s odgodom usvajanja Ustavnoga zakona u Saboru. Nacrt Ustavnoga zakona, koji je predložen početkom studenoga, retroaktivno bi ukinuo zakonske odredbe koje propisuju obvezno održavanje dodatnih izbora²⁴.

Obrazovanje manjina

Hrvatski zakon omogućuje nacionalnim manjinama da zatraže obrazovanje na njihovom jeziku i pismu te uz uporabu nastavnog plana i programa koji odražava povijest, kulturu i književnost manjine. Manjine također zadržavaju pravo na obrazovanje na jeziku i prema nastavnom planu i programu većine. Pojedini pripadnici manjinskih zajednica također imaju pravo na ovu opciju. Puna prava uz poštivanje obrazovne autonomije potkrijepljena su u slučaju Srba i drugih nacionalnih manjina u istočnoj Slavoniji Pismom namjere iz 1997. godine o provedbi Erdutskog sporazuma iz 1995. godine, koji je stvorio uvjete za mirnu reintegraciju Podunavlja.

Predstavnici Srba u istočnoj Slavoniji zatražili su osnivanje odvojenih osnovnih škola u kojima bi se osiguralo obrazovanje na srpskom jeziku i cirilicnom pismu, u skladu sa Zakonom o obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina²⁵. Opcija odvojenih škola na raspolaganju je svim nacionalnim manjinama i predstavljala je pravnu osnovu za uspostavljanje škole na mađarskom jeziku u istočnoj Slavoniji te škola na talijanskom jeziku u Istri. Obrazovanje na srpskom jeziku već se *de facto* provodi u nekim školama (uključujući zasebne škole) u istočnoj Slavoniji. Ipak, zahtjev iz rujna za formalnom registracijom škola koje provode obrazovanje na srpskom jeziku izazvao je snažne reakcije od strane Vlade. Potpredsjednik Vlade, dr. Goran Granić, izjavio je kako će ovaj zahtjev rezultirati segregacijom srpske djece školske dobi. Za srpsku zajednicu, najvažnija pitanja manjinskoga obrazovanja uključuju zapošljavanje kvalificiranih srpskih učitelja, nastavni plan i program na nacionalnoj razini koji uključuje doprinose nacionalnih manjina (uključujući povijest, književnost, zemljopis itd.), kao i dodatne programe na njihovom jeziku i pismu.

Nasuprot tomu, Romi u sjevernoj Hrvatskoj traže jače uključivanje u nacionalni obrazovni program. Nekoliko nedavnih događaja pojačalo je pozornost koja se posvećuje dugotrajnim problemima u svezi s odvajanjem romske djece u obrazovanju. Jedan takav slučaj bilo je odbacivanje tužbe romskih roditelja u sjevernoj Hrvatskoj od strane općinskoga suda u listopadu, koja predstavlja prekretnicu te u kojoj su roditelji tvrdili kako postoji rasna diskriminacija i segregacija u obrazovanju. Drugi je takav slučaj bio Vladin okrugli stol o obrazovanju Roma održan u rujnu, koji je slijedila radna posjeta visoke vladine delegacije u studenome, čija je namjera bila pripremiti prvu verziju Nacionalne strategije za Rome u Hrvatskoj do kraja 2002. godine.

Vlada je od Misije zatražila angažiranje po tom pitanju kako bi se osiguralo da prava na manjinsko obrazovanje ne rezultiraju isključivanjem ili izolacijom manjine. Misija i Vlada dijele uvjerenje kako bi se školska djeca trebala integrirati u zajednicu, neovisno o nacionalnosti. Misija će nastaviti razgovore s čelnicima srpske i romske zajednice kako bi se razjasnile njihove brige i iznijeli prijedlozi. Pristup Misije uključit će rasprave o tome kako prilagoditi nacionalni obrazovni plan i program da bi odražavao doprinos svih nacionalnih manjina u Hrvatskoj.

Pitanja ratnih zlocina

Glavni državni odvjetnik ponovno je pojačao postupak revizije neriješenih slučajeva ratnih zlocina koje je pokrenuo njegov prethodnik kako bi utvrdio postoji li dovoljno dokaza, posebice u onim slučajevima u kojima postoji veći broj optuženika²⁶. Poslao je nalog lokalnim državnim odvjetnicima da usko suraduju s policijom kako bi se izbjegao neosnovan pritvor sumnjivih osoba. Također se izjasnio protiv progona u odsutnosti bez njegovog izricitog odobrenja²⁷, no sudovi u istočnoj Slavoniji provode grupna suđenja u odsutnosti u

kojima nitko od optuženika nije nazocan²⁸. Glavni državni odvjetnik predviđa kako će revizija u velikoj mjeri smanjiti broj neriješenih slučajeva, koji se u ovom trenutku procjenjuje na 1.850. Kao logična posljedica smanjenja broja starih slučajeva, nove istrage čine značajnu većinu postupaka za ratne zločine²⁹. Opcenito govoreći, nove se istrage provode brže, poglavito u slučajevima kada su optuženici u pritvoru.

Od svibnja do kraja listopada 2002. godine, bilo je 18 novih uhićenja za ratne zločine (15 Srba, 3 Hrvata), uključujući 10 povratnika Srba i 8 osoba s dugotrajnim prebivalištem (5 Srba i 3 Hrvata)³⁰. Dvadeset Srba i 1 Bošnjak osuđeni su od početka svibnja, dok je pet Hrvata oslobođeno. I dok statistički podaci o ishodu progona ne mogu nužno poslužiti kao dokaz, razlike mogu ukazati na različito odmjeravanje težine dokaza i krivice optuženika, ili mogu jednostavno proizlaziti iz većeg broja postupaka pokrenutih protiv Srba³¹.

Postupci za ratne zločine, poput građanskih postupaka, i dalje su podložni sudskim odgodama. Ove odgode uključuju sudjenja koja počinju ispočetka zbog isteka maksimalnog zakonskog razdoblja od dva mjeseca između rasprava³². Neki kazneni sudovi nisu uspjeli ponovno pokrenuti sudjenja unutar razumnoga roka nakon uspješnih žalbi Vrhovnome sudu³³, dok drugi kazneni sudovi nisu napisali presude unutar zakonski propisanoga roka³⁴. U slučajevima osude, ova odgoda negativno utječe na optuženikovo pravo na žalbu. Odgode su također primjećene i na prizivnoj razini³⁵.

Izmjene i dopune Zakona o kaznenom postupku iz svibnja 2002. godine ojačale su ulogu Državnoga odvjetnika u predistražnoj fazi. One također mijenjaju pravnu normu za pritvor iz “opravdanoga” u “neophodan”, te dozvoljavaju sucima ograničavanje onih aktivnosti stranaka u postupku koje vode ka očiglednim postupovnim odgodama. Od datuma ovog izvješća, dodatne izmjene i dopune Kaznenoga zakona koje je predložilo Ministarstvo pravosuda nalaze se u postupku u Saboru³⁶.

Vrhovni je sud nakon lipnja izdao nekoliko korektivnih odluka u svezi s pritvorom kao odgovor na žalbe od strane Državnog odvjetnika, kojima je odbacio tumačenje “potrebe” i maksimalne zakonske dužine pritvora od strane nižih sudova. Vrhovni je sud u srpnju ukinuo odluku splitskoga Županijskog suda o puštanju iz pritvora sedmorice optuženih Hrvata u poznatom sudjenju “Lora”, koji se sumnjice za mučenje srpskih zatocnika tijekom 1992. godine u vojnom zatvoru u Splitu, u južnoj Hrvatskoj. Samo su se petorica optuženika vratila u zatvor, dok su dvojica i dalje bjegunci od pravde. Sud je također ukinuo odluku rijeckoga Županijskog suda o puštanju iz pritvora dvojice optuženih Hrvata u slučaju takozvane “Gospicke skupine”, koji uključuje generala Mirka Norca i četvoricu drugooptuženih koji se sumnjice za ratne zločine protiv srpskih civila u Gospicima, u južnom dijelu središnje Hrvatske, tijekom 1991. godine.

Sudjenja za ratne zločine i dalje se prekidaju zbog brige za sigurnost svjedoka, sudskih djelatnika i njihovih obitelji. Zabrinutost za sigurnost navodila se kao razlog zbog kojega se svjedoci iz Savezne Republike Jugoslavije u više navrata nisu pojavili u slučajevima “Lora” i “Gospic”. Djelatnici suda i tužiteljstva također su zaprimili prijetnje nakon osude Fikreta Abdica³⁷. U određenom broju sudjenja protiv etničkih Hrvata, svjedoci su tvrdili kako nisu u stanju prisjetiti se činjenica ili izjava u svezi sa zločinima za koje se optuženicima sudi³⁸. Primijetivši “pravu epidemiju gubitka pamćenja među svjedocima”, ministrica pravosuda izjavila je kako Vlada priprema zakon o zaštiti svjedoka kao i izmjene i dopune kaznenoga zakona kojima će se kazniti napadi na svjedoke ili njihovo zastrašivanje³⁹.

Rutinska suradnja s Haaškim sudom nastavila se popravljati, posebice na području ekshumacija te pristupa dokumentima i svjedocima. Glavna tužiteljica Haaškoga suda izjavila je u listopadu kako postoji odlična suradnja s Vladom u svezi s dostavom dokumenata Haagu⁴⁰. Predsjednik Stjepan Mešić svjedočio je u listopadu kao svjedok optužbe na sudu Slobodanu Miloševiću, što predstavlja prekretnicu. Predsjednik je javno izjavio kako su hrvatski generali i ostali ratni veterani koji su se borili za neovisnost Hrvatske obvezni na punu suradnju s Haaškim sudom, poput bilo kojeg drugog hrvatskog građanina.

Glavni problemi koje Glavna tužiteljica Haaškoga suda ima s hrvatskim vlastima tiču se njihova neuspjeha u ispunjavanju obveza te privođenju i izručivanju generala Ante Gotovine, koji je od srpnja 2001. godine bjegunac od pravde, kao i generala Janka Bobetka, bivšeg generala zbora Hrvatske vojske, čija je optužnica prosljedena Vladi 20. rujna. Haaški sud tereti Bobetka osobno, te u svojstvu nadređenoga casnika zbog izdavanja naredbi, planiranja te nesprecavanja ratnih zločina protiv srpskih civila i ratnih zarobljenika tijekom takozvane operacije "Medacki džep" 1993. godine⁴¹.

Koncem listopada, predsjednik Haaškoga suda i Glavna tužiteljica prijavili su neuspjeh Hrvatske u uhicenju Gotovine i Bobetka Vijecu sigurnosti UN-a. Navodeći "nejasan stav" Hrvatske prema Haaškome sudu, predsjednik Haaškoga suda naznačio je kako će, ukoliko Hrvatska ne uhititi ove osumnjicene bez obzira na opetovane zahtjeve Glavne tužiteljice Haaškoga suda, on formalno prijaviti Hrvatsku Vijecu sigurnosti⁴².

U studenome je Ustavni sud Republike Hrvatske izdao izvješće kao odgovor na Vladinu inicijativu s početka listopada o ocjeni ustavnosti Domovinskoga rata, uključujući operaciju Medacki džep. Od njega je također zatraženo mišljenje o navodima iz optužnice Haaškoga suda protiv Bobetka, prema kojima su tijekom operacije Medacki džep počinjeni zločini protiv covjecnosti⁴³. Sud je potvrdio ustavnost vojne akcije, no proglasio se nenadležnim za odlučivanje o navodima sadržanima u optužnici Haaškoga suda.

Vlada je podnijela dvije žalbe Haaškome sudu u slučaju Bobetko⁴⁴. Tek sredinom studenoga započela je domaći pravni postupak nakon što se Bobetko 14. studenoga složio da ode u bolnicu zbog lošeg zdravlja. Prema izvješćima iz tiska, Vladin ured za suradnju s Haaškim sudom odlučio je 14. studenoga prosljediti optužnicu, zahtjev za uhicenje i predaju Ministarstvu pravosuđa. Sukladno svojoj obvezi, Ministarstvo je prosljedilo ove dokumente u Županijski sud u Zagrebu, koji će odlučiti o tome kada će ih predati Bobetku.

Potruga za nestalim osobama i dalje se na odgovarajući način vodi putem Vladinoga ureda za nestale i zatocene osobe. Misija je u svibnju 2002. godine odlučila ograničiti promatranje ekshumacija na izrazito osjetljive slučajeve, no tijekom ovog izvještajnog razdoblja nije bilo potrebe za promatranjem takvih ekshumacija. Pojačana je suradnja Vladinoga ureda s kolegama iz Bosne i Hercegovine i Savezne Republike Jugoslavije. Poseban napredak zamijecan je u svezi s razmjenom posmrtnih ostataka s Jugoslavijom, uključujući posmrtnu ostatku Hrvata ubijenih u hrvatskom Podunavlju te kasnije prebacenih i zakopanih u Jugoslaviji.

Prema tvrdnjama Vlade, u Hrvatskoj se još otprilike 1.300 osoba vode kao nestali. Međutim, voditelj Vladinoga ureda izjavio je u rujnu kako je otprilike 800 hrvatskih Srba također prijavljeno kao nestali od ljeta 1995. godine, nakon hrvatskih vojno-redarstvenih operacija "Bljesak" i "Oluja". Prema voditelju ureda, provjerom 250 takvih osoba nedavno je ipak utvrđeno za otprilike 40% njih da su živi ili se njihova smrt danas može potvrditi.

POVRATAK, REINTEGRACIJA I POVRAT IMOVINE

Proces povratka iz, u te unutar Hrvatske

Opća razina sigurnosti povećana je otkako je sadašnja Vlada došla na vlast početkom 2000. godine te je više ne bi trebalo smatrati osnovnom preprekom povratku u većinu zajednica obuhvaćenih povratkom. S druge strane, javnost i dalje u najvećoj mjeri gleda na povratak hrvatskih Srba s oprezom i sumnjom u mnogim područjima, bez obzira na nedavne pomake nabolje u nekim zajednicama. Obveza Vlade prema povratku izbjeglica pojačana je, ali je i dalje neodređena. Povratak izbjeglica nije naveden kao prioritet u novom Vladinom programu izloženom u ljeto 2002. godine.

I dok se hrvatski Srbi, izbjeglice i raseljene osobe, i dalje vraćaju, održivost povratka manjina i dalje zabrinjava kao posljedica pravnih i upravnih prepreka te trenutne gospodarske situacije. Nasuprot tomu, povratak većinskog stanovništva, tj. etničkih Hrvata, u mjesta njihovog predratnog boravka skoro je završen. Preostali Hrvati raseljeni unutar države često zamjećuju kako je loša gospodarska situacija najvećim dijelom ono što prijeti njihov povratak u mjesta odakle potjecu. Brojčani pokazatelji povratka bosanskih Hrvata u Bosnu i Hercegovinu i dalje su niski.

Misija ima u planu veliku kampanju osvješćivanja javnosti po pitanju pomirbe i održivog povratka. Cilj kampanje je upoznati i motivirati izbjeglice na povratak te uvjeriti većinsko hrvatsko stanovništvo u zajednicama obuhvaćenima povratkom kako povratak izbjeglica nije prijetnja već mogućnost razvoja integriranog i kohezivnog društva, što je u skladu s Europskim opredjeljenjem države. Vlada će biti partner u toj kampanji.

Prema najnovijim službenim podacima, zabilježeno je 96.534 povratka predstavnika *manjina* u Hrvatsku od kraja oružanog sukoba; 68.150 ih se vratilo iz Savezne Republike Jugoslavije, 5.716 iz Bosne i Hercegovine, dok se njih 22.668 smatra raseljenim osobama unutar države iz Hrvatskog Podunavlja⁶². Ipak, iz osobnih i objektivnih razloga, mnogi pojedinci vraćaju se samo kako bi obavili svoje poslove i prodali svoju imovinu prije povratka u države u kojima imaju azil. Drugi žele ostati ali ne mogu jer im je imovina i dalje oštećena, uništena ili zauzeta ili nisu dobili naknadu za ukinuto stanarsko pravo.

Od 1995. godine, također su zabilježena 205.294 povratka predstavnika *vecinskog stanovništva*⁶³. Ovaj broj pokazuje kako se 93% Hrvata raseljenih s okupiranog područja takozvane "Republike Srpske Krajine" do sada vratilo u mjesta odakle potjecu⁶⁴. Velika većina je ponovno došla u posjed svoje prijeratne imovine ili su im oštećene/uništene kuće obnovljene. Iako je nedostatna pomoć u obnovi još uvijek problem za neke hrvatske povratnike u Vukovar u Podunavlju, problemi u svezi s održivošću povratka predstavnika *vecinskog stanovništva* unutar Hrvatske najvećim dijelom proizlaze iz gospodarske stagnacije i nezaposlenosti u poslijeratnim područjima kao i iz kontaminiranosti zemlje minama. Ovi povratnici nisu se suocavali s mnogim dodatnim pravnim i upravnim preprekama na koje su nailazili hrvatski Srbi.

Brojčani pokazatelji prekograničnog povratka iz Hrvatske u Bosnu i Hercegovinu, a posebice u Republiku Srpsku, i dalje su izuzetno niski. Procjenjuje se kako 128.000 osoba iz Bosne i Hercegovine još uvijek živi u Hrvatskoj, od kojih je samo 8.000 zadržalo izbjeglički status⁶⁵. Većina ovih bosanskih Hrvata dobila je hrvatsko državljanstvo i žele ostati u Hrvatskoj. K tomu, 30.563 Hrvata iz Savezne Republike Jugoslavije (većinom iz Vojvodine i s Kosova) još uvijek borave u Hrvatskoj, od kojih je 563 zadržalo izbjeglički status.

Postupci za povrat imovine

Tijekom izvještajnog razdoblja samo su 673 stambene jedinice, od ukupno 8.308 koliko ih je bilo registrirano kao zauzete od 1. svibnja 2002. godine, prijavljene kao ispražnjene, prazne ili vraćene vlasnicima, iako je Vlada preuzela obvezu povrata sve te imovine do kraja ove godine⁶⁶. Od preostalih 7.635 zauzetih stambenih jedinica, njih otprilike 900 i dalje zauzimaju višestruki ili nezakoniti korisnici⁶⁷.

Kako bi se osnažio i ubrzao postupak povrata imovine, 12. srpnja usvojen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o područjima posebne državne skrbi (u daljnjem tekstu: Izmjene i dopune) iz 1996. godine, kojim se ukida režim povrata imovine reguliran Programom povratka iz 1998. godine. Izmjene i dopune proširuju zemljopisni okvir Zakona u svezi s gospodarskim razvojem izvan područja najizravnije pogodnih oružanim sukobom kako bi se uključili drugi nerazvijeni dijelovi Hrvatske. Njima se u isto vrijeme uspostavljaju novi postupci za povrat privatne imovine primjenjivi na cijelu Hrvatsku⁶⁸. Ti privatni posjedi uzeti su pod državnu upravu skoro isključivo od vlasnika Srba i dodijeljeni Hrvatima, sukladno Zakonu o privremenom preuzimanju i upravljanju određenom imovinom iz 1995. godine. Uz pravilnu primjenu, Izmjene i dopune trebale bi ubrzati postupak povrata imovine.

Međutim, Izmjene i dopune ne odnose se na nekoliko kategorija imovine, uključujući stambene posjede, poslovne prostore, poljoprivredno zemljište i šume, poljoprivredne strojeve i pokretnu imovinu. Ovo se odnosi na imovinu dodjeljenu na privremeno korištenje od strane drugih tijela, a ne općinskih stambenih komisija ili imovinu koja je nezakonito oduzeta vlasnicima Srbima, a nije vraćena.

Osnovno načelo povrata imovine ostaje ono prema Programu povratka iz 1998. godine, odnosno, *prije* povrata imovine vlasnicima, privremenim korisnicima mora se osigurati smještaj, bez obzira imaju li korisnici dovoljno financijskih sredstava kako bi se sami zbrinuli⁶⁹. U svjetlu ozbiljnog nedostatka stambenih jedinica, nastavak ovakve politike i dalje prijeti povrat imovine. Kao posljedica toga, pravo na vlasništvo, koje jamče hrvatski Ustav te međunarodne i europske norme i dalje se onemogućava.

Izmjene i dopune sada zamjenjuju koncept "alternativnog smještaja" Programa povratka za privremene korisnike, koji na to imaju pravo, s dva nova koncepta, "stambeno zbrinjavanje" i "privremeni smještaj". Novi koncept privremenog smještaja, koji se odnosi na stambena rješenja koje su ispod razine standarda stambenog zbrinjavanja, mogao bi ubrzati ispražnjavanje domova i povrat imovine⁷¹. Vlada je najavila kako namjerava riješiti pitanje stambenog zbrinjavanja privremenih korisnika zauzete imovine do kraja 2003. godine. Prema izjavi Vlade, 63 posto sredstava osigurati će se iz državnog proračuna, a kredit za ostatak zatražen je od Banke za razvoj Vijeca Europe (CEB).

Izmjenama i dopunama također se reformira upravljanje povratom imovine ukidanjem općinskih i gradskih stambenih komisija kao odgovornih državnih tijela. Njihove upravne odgovornosti prebacene su na centralnu vlast (Ministarstvo za javne radove, obnovu i graditeljstvo). Državno odvjetništvo preuzet će ulogu stambenih komisija kao pravnog zastupnika države tražeci deložaciju privremenih korisnika koji nisu poštivali upravne naloge za napuštanje zauzete imovine koje je izdalo Ministarstvo. Mnoge lokalne stambene komisije onemogućavale su postupak povrata imovine ili su svoju ulogu obavljale nevoljko. Kao posljedica toga, stambene komisije bile su aktivno uključene u manje od polovice od 2.200 stvarnih slučajeva povrata imovine od 2001. godine⁷².

Izmjenama i dopunama prepoznaje se pravo vlasnika na podizanje privatne tužbe za povrat svoje imovine neovisno o tužbi Državnog odvjetništva⁷³. Iako je ovo pravo izricito priznato u postojećem hrvatskom zakonodavstvu, mnogi sudovi donedavno su odbacivali privatne tužbe za deložaciju. Kao razlog, navodili su činjenicu kako je Program povratka iz 1998. godine *lex specialis* koji je lišio građanske sudove nadležnosti nad privatnim tužbama. Međutim, u nizu korektivnih presuda u 2002. godini, Vrhovni je sud utvrdio kako su lokalni sudovi griješili ovakvim zaključivanjem te kako je vlasnik zadržao pravo na podizanje vlasničke tužbe prema Zakonu o vlasništvu.

Izmjenama i dopunama utvrđena su dva cvrsta roka. Oba se odnose na ukidanje upravnih rješenja kojima je dodijeljeno pravo na privremeno korištenje stambenih jedinica u vlasništvu drugih osoba. Ministarstvo za javne radove, obnovu i graditeljstvo imalo je obvezu do 30. listopada 2002. godine izdati rješenja u slučajevima u kojima su vlasnici zatražili povrat svojih posjeda prije 1. kolovoza 2002. godine. Do 31. prosinca, Ministarstvo mora ukinuti rješenja o privremenom korištenju u onim slučajevima u kojima je vlasnik ili zatražio povrat imovine nakon 1. kolovoza ili to do sada nije učinio⁷⁴. Izmjenama i dopunama propisuje se kako će, ukoliko se zauzeta imovina ne vrati unutar ovih rokova i nastavi se koristiti za smještaj korisnika, država vlasnicima dati naknadu. Vlada još uvijek razrađuje mehanizam plaćanja naknade iako je prvi rok prošao koncem listopada.

Unatoč odredbama Izmjena i dopuna, prema kojima su privremeni korisnici odgovorni za oštećenja imovine i režijska dugovanja, područni ured državne tvrtke Hrvatska Elektroprivreda (HEP) u Zadru izvijestio je Misiju kako stranke ne mogu biti ponovno priključene na struju u svojim domovima dok vlasnik ne plati cjelokupni dug. S ovakvom praksom nastavlja se bez obzira jesu li dug napravili prijašnji privremeni korisnici koji su imovinu koristili uz izricit pristanak države. K tomu, HEP-ov dužnosnik u glavnom uredu u Zagrebu također je u listopadu izjavio u tisku kako se vlasnike smatra odgovornima za neplaćene racune jer tvrtka nije imala evidenciju privremenih korisnika. Misija i njeni međunarodni partneri već više godina službeno ukazuju dužnosnicima Vlade i HEP-a na ovo konkretno pitanje i njegov posebno štetan učinak na održiv povratak, ali bez praktičnih rezultata.

Ukinuto stanarsko pravo

Mnoge izbjeglice koje su živjele u stambenim jedinicama u društvenom vlasništvu nad kojima su imale stanarsko pravo, još uvijek nisu u mogućnosti zatražiti natrag svoje bivše domove ili osigurati zamjenski smještaj. Rasprostranjeno ukidanje stanarskog prava na taj način i dalje prijeti održiv povratak. Ovo se odnosi na tisuće Srba koji su pobjegli ili bili prisiljeni pobjeci tijekom i nakon oružanog sukoba.

Ovo je pravo ukinuto u sudskim postupcima u odsutnosti prema zakonodavstvu bivšeg jugoslavenskog režima. K tomu, u vrijeme kada nije postojao mehanizam povratka, Zakonom o najmu stanova na oslobođenim područjima iz kolovoza 1995. godine ova su prava ukinuta *ex lege* nakon isteka kratkih rokova (tj. 90 dana nakon njegova stupanja na snagu). Pitanje ukinutog stanarskog prava danas je najakutnije u gradovima koji su tijekom sukoba ostali pod nadzorom Vlade. Prema saznanjima Vlade, doneseno je oko 24.000 sudskih presuda koje su utjecale na obitelji nositelja stanarskog prava iz 85 općina. Dvije trećine svih slučajeva odnosi se na sedam velikih gradova (Zagreb, Osijek, Zadar, Karlovac, Split, Sisak i Rijeka) dok se 20% svih ukinutih stanarskih prava odnosi na Zagreb⁷⁵. Postupak ukidanja putem sudskih postupaka još je u tijeku.

Vlada i dalje tvrdi kako se nikakva odšteta ili naknada za ukinuto stanarsko pravo ne bi trebala osigurati jer to pravo više ne postoji kao pravna konstrukcija u Hrvatskoj. Ipak, nedavno su se ukazale neke vrlo ograničene mogućnosti za odštetu. Ministar za javne radove, obnovu i graditeljstvo naveo je u listopadu kako bivši nositelji stanarskog prava, koji se vrata u područja posebne državne skrbi, mogu dobiti privremeni smještaj u kolektivnim centrima prije nego im se naknadno ponudi alternativno rješenje. Potonja odredba omogućena je Izmenama i dopunama Zakona o područjima posebne državne skrbi iz srpnja 2000. godine i srpnja 2002. godine te stupanjem na snagu Pravilnika o određivanju prioriteta za stambeni smještaj u područjima posebne državne skrbi u listopadu. Ovaj je Pravilnik prvi službeni dokument Vlade koji se izricito odnosi na pitanje ukinutog stanarskog prava.

Međutim, domašaj Pravilnika vrlo je ograničen. Prvo, bivšim nositeljima stanarskog prava dodijeljen je najniži prioritet iza prioriteta kategorija privremenih korisnika potraživane i nepotraživane imovine. Drugo, primjena Pravilnika ograničena je na bivša područja posebne državne skrbi i ne proteže se na veća urbana područja u kojima je živjela većina bivših nositelja stanarskog prava. Treće, ne postoje mehanizmi za zakonsku provedbu odredbi Pravilnika te se zbog toga čini kako niti jedna od odredbi Pravilnika u korist bivših nositelja stanarskog prava neće biti provedena do kraja 2003. godine.

Iako su Vladini dužnosnici također tvrdili kako pojedinci, čija su prava ukinuta greškom, mogu dobiti pravni lijek putem sudova, rezultati sudskih postupaka ne podupiru tu tvrdnju. Uz svega nekoliko iznimaka, nikakav pravni lijek nije u biti dostupan onima koji traže reviziju ukinuća njihovog stanarskog prava, čak i u slučajevima priznatog prisilnog iseljenja⁷⁶.

Misija smatra kako oduzimanje stanarskog prava od strane države potpada pod standarde domaćih i međunarodnih ljudskih prava, uključujući slobodu od diskriminatornog oduzimanja i pravo na jamstva u postupku, uključujući pošteno sudenje. U konsultacijama s Vijećem Europe, Misija nastavlja s istraživanjem drugih mogućnosti pružanja pravnih savjeta Vladi u skladu s rezolucijama Vijeća Europe. Također se nastavljaju razgovori o modelu suradnje s Vladom u pružanju potpore njenom zahtjevu upućenom Banci za razvoj Vijeća Europe (CEB) za financiranje stambenog zbrinjavanja bivših nositelja stanarskog prava koji se žele vratiti u Hrvatsku.

Vlada će morati uložiti napore kako bi se izmijenilo pravno i društveno ozračje u kojemu je došlo do ukidanja stanarskog prava od strane sudova te *ex lege* ukidanja tijekom i nakon oružanog sukoba. U skladu s tim, predsjednici Hrvatske i Savezne Republike Jugoslavije izjavili su u lipnju u Sarajevu, kako bi se obje Vlade trebale obvezati na pružanje rješenja za ukinuta stanarska prava, kako bi promicale povratak izbjeglica i raseljenih osoba.

Aktivnosti u obnovi za povratnike - pripadnike manjina

U proteklom mjesecima, hrvatskim Srbima, korisnicima pomoći, prvi je put postala dostupna državna pomoć u obnovi u većem obimu. Značajan broj rješenja o pravu na državnu pomoć u obnovi izdan je stoga tijekom proljeća i ljeta 2002. godine hrvatskim Srbima, korisnicima pomoći, od strane ureda državne uprave na razini županija pod nadzorom Ministarstva za javne radove, obnovu i graditeljstvo. Prema izjavama Vladinih dužnosnika, neodređen broj ovih kuća se obnavlja. Prije nekoliko godina, Misija nije mogla zabilježiti niti šacicu slučajeva obnovljenih srpskih kuća koju je provela Vlada⁷⁷.

Uz središnju Hrvatsku, obnova dobro napreduje u zapadnoj Slavoniji, gdje su sada dvije trećine korisnika Srbi. K tomu, vlasti u većini drugih područja Hrvatske naporno rade na

ubrzavanju procesuiranja zahtjeva za pomoc u obnovi. Vlada trenutno ne može ocijeniti kada ce proces obnove biti završen, iako nije nemoguće da se protegne i u drugu polovicu desetljeća, usprkos dodatnim državnim sredstvima dodijeljenima za pomoc u obnovi.

Zajednicka Radna skupina za zakonodavstvo (vidjeti niže u tekstu) u kolovozu je Vladi dostavila “Zajednicke preporuke” o osiguravanju pune provedbe Izmjena i dopuna Zakona o obnovi iz lipnja 2000. godine⁷⁸. Vecinu zahtjeva za pomoc u obnovi, od stupanja na snagu Zakona o obnovi iz 1996. godine, u ovim slucajevima podnijeli su gotovo iskljucivo hrvatski Srbi. Ipak, vlasti su ih neprestano odbijale i prije i nakon što su Izmjene i dopune stupile na snagu u lipnju 2000. godine. Vlasti su od proljeca 2002. godine pocele izdavati rješenja kojima su priznavale pravo na pomoc u obnovi za ovu kategoriju podnositelja zahtjeva. Sukladno preporuci zajednicke Radne skupine, osobe koje su primile konacna negativna rješenja prije lipnja 2000. godine biti ce pozvane da ponovno podnesu zahtjev. Misija potice Vladu da što prije poduzme dodatne aktivnosti u svezi s ovim pozitivnim razvojem dogadaja.

Zajednicka radna skupina za zakonodavstvo

Zajednicka Radna skupina za zakonodavstvo, koju su Vlada i medunarodna zajednica osnovale u lipnju 2001. godine kako bi se bavila pravnim pitanjima u svezi s povratkom, složila se oko liste zadaca u svibnju 2002. godine. Radna skupina je, osim o pitanjima u svezi s nedavnim Izmjenama i dopunama Zakona o podrucjima posebne državne skrbi, zakljucila raspravu o dvije od ukupno sedam tocaka na listi zadaca. Ove tocke bave se pravom na bezuvjetni povratak i legalizacijom statusa po povratku te punom primjenom Izmjena i dopuna Zakona o obnovi iz lipnja 2000. godine. U odgovoru na zajednicki demarš od strane medunarodne zajednice u listopadu, premijer Ivica Racan obvezao je Vladu na pružanje jace podrške Radnoj skupini.

Putem izravnih kontakata s Ministarstvom rada i socijalne skrbi, kao i putem zajednicke Radne skupine za zakonodavstvo, Misija i medunarodna zajednica iznijele su preporuke za rješavanje pitanja konvalidacije. Rok od godinu dana za podnošenje zahtjeva za konvalidaciju radnog staža i rješenja o mirovini izdanih od strane takozvane “Republike Srpske Krajine”, koja su istekla u travnju 1999. godine, još je uvijek prepreka održivom povratku. Putem roka za podnošenje zahtjeva, Vlada je nametnula dodatni uvjet za stjecanje prava koji nije obvezujuci prema odredbama iz Zakona o konvalidaciji iz 1997. godine. Ovo ima negativan ucinak na srpske izbjeglice od kojih se oko 40.000 (60 posto svih zabilježenih povratka predstavnika manjina iz inozemstva) vratilo u Hrvatsku nakon isteka roka.

Državljanstvo i prebivalište

Kao rezultat razgovora na zajednickoj Radnoj skupini za zakonodavstvo, Ministarstvo unutarnjih poslova je na osnovi naputaka iz travnja 2000. godine ponovno uspostavilo prebivalište za više od 380 hrvatskih Srba povratnika koji nisu bili državljani. Ovi povratnici sada mogu regulirati svoj status, dobiti osobne isprave i poceti primati mirovinu, što ce u velikoj mjeri poboljšati njihovu mogucnost ponovnog ukljucivanja u svoje prijeratne zajednice. Medutim, pojavila se zabrinutost kako ce, usprkos ponovnom uspostavljanju prebivališta, ovi pojedinci doživjeti znacajne odgode kod pribavljanja odluka o stjecanju državljanstva naturalizacijom od strane Ministarstva.

Nadalje, sadašnje prijelazno rješenje u suprotnosti je s vladavinom prava jer napuci Ministarstva protuslove Zakonu o kretanju i boravku stranaca u tolikoj mjeri da napuci zanemaruju primjenu standardnih uvjeta za useljenje koji se odnose na financijska i

imovinska jamstva za povratnike koji nisu državljani, a koji bi inače bili primjenjivi na njih kao strance. Iako je rješenje pozitivno u smislu rezultata, ono nije u skladu s harmonizacijom zakona i njegovom primjenom. Kao posljedica toga, međunarodna je zajednica, putem zajednicke Radne skupine za zakonodavstvo, preporučila uključenje manje zahtjeva za ponovno uspostavljanje prebivališta za izbjeglice u nacrt Zakona o strancima koji se trenutno nalazi pred Saborom. Takvo kodificiranje neće samo služiti kao potpora vladavini prava već će i dalje pružati novim povratnicima mogućnost uspješne reintegracije. Zajednička Radna skupina za zakonodavstvo uskoro će dovršiti svoju drugu "Zajedničku preporuku" Vladi o ovom pitanju.

Regionalna suradnja oko povratka

Na bilateralnoj osnovi i putem mehanizama Pakta o stabilnosti za jugoistočnu Europu, Vlada je nastavila razvijati suradnju s Bosnom i Hercegovinom i sa Saveznom Republikom Jugoslavijom oko pitanja povratka. Sporazum iz prosinca 2001. godine između Hrvatske i Bosne i Hercegovine, koji se na ovo odnosi, nije još ratificiran niti u jednoj od država, ali su zamijecena neka početna poboljšanja u razmjeni podataka o statusu imovine korisnika. Neformalni sporazum iz 2001. godine između Hrvatske i Savezne Republike Jugoslavije o osiguravanju smještaja za 65 obitelji bivših nositelja stanarskog prava još nije proveden.

Kao potpora Vladinim naporima, Misija je pojačala svoju regionalnu suradnju s međunarodnim organizacijama, Inicijativom za regionalni povratak Pakta o stabilnosti i NVO-ima.⁸¹ U lipnju je šef Misije izvijestio Radnu skupinu za zapadni Balkan Vijeca Europe (COWEB) o ključnim pitanjima održivog povratka u Hrvatsku. U ulozi OESS-ovog uporišta za Upravni odbor Pakta o stabilnosti za pitanja izbjeglica (Radni stol I) od polovine 2000. godine, Misija je također aktivno doprinosila pripremi druge faze Liste zadataka o regionalnoj akciji Pakta o stabilnosti (AREA II) koja je službeno pokrenuta 27. lipnja u Ženevi. AREA II dokument predstavlja analizu i preporuke za poboljšanje napora mjerodavnih vlada, organizacija i ustanova u postizanju održivih rješenja u svezi s povratkom za milijun preostalih izbjeglica i raseljenih osoba unutar Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Savezne Republike Jugoslavije. On se odnosi na cijeli spektar pitanja koja se tiču povratka i reintegracije, uključujući imovinske propise, obnovu, pravnu pomoć, obrazovanje, mirovine, zdravlje i zapošljavanje. Uključuje i "Zajednička načela povratka", koja su pripremile tri mjerodavne Misije OESS-a i predstavile ih Stalnom Vijecu OESS-a u listopadu 2001. godine.

PITANJA POLICIJE

·

Uprava policije

Dužnosnici Ministarstva unutarnjih poslova nastavljaju ocjenjivati proces preustroja policije na središnjoj razini. Konkretni prijedlozi za preustroj ravnateljstva policije i model uprave policije, ~~na primjer,~~ tek se moraju formulirati⁸². Najzamjetniji je rezultat ovih odgoda taj što velika reforma policije, poput uklanjanja izuzetno centraliziranog sustava odlučivanja i uvođenja novih praksi u upravljanju, još nije provedena. K tomu, kadrovska politika također bi se trebala izmijeniti kako bi se policijski stručnjaci zaštitili od nedopuštenog političkog uplitanja u njihove dužnosti.

Ministarstvo unutarnjih poslova ispunilo je svoju obvezu prema Erdutskom sporazumu iz 1995. godine i Pismu namjere iz 1997. godine razmještajući dodatni broj policajaca i rukovoditelja Srba kako bi njihov broj odražavao trenutni postotak srpskog stanovništva u Podunavlju. Obveza Ministarstva da osigura dodatnu obuku i proaktivno novacenje biti će potpora ovom procesu te će riješiti pitanje zapošljavanja pripadnika nacionalnih manjina u

policiji diljem države. Misija nastavlja podupirati novu politiku novacena i kadrovsku politiku koja je usredotocena na pružanje jednakih mogućnosti manjinama i spolovima unutar policije, kao i na odgovarajuće raspoređivanje tih novaka u 2003. godini na područja u kojima živi znatan broj manjinskog stanovništva.

Policija u zajednici

Ministarstvo unutarnjih poslova prepoznalo je važnost rada policije u zajednici, uključujući prenošenje odgovornosti putem široke mreže koja obuhvata policiju i zajednicu i može dovesti do proaktivnog rješavanja problema, smanjenja kriminaliteta i poboljšanja javne sigurnosti. Prema tome, preuzelo je dugoročnu obvezu predstaviti koncept rada policije u zajednici diljem zemlje i u svezi s tim pružilo je potporu velikom broju inicijativa pokrenutih na lokalnoj razini. Ovo uključuje kampanje širenja svijesti o opasnostima od mina i oružja u suradnji s medijima, školama i udrugama ratnih veterana, kao i uvođenje novih tehnika poput postavljanja istog djelatnika za određeno zemljopisno područje kako bi se razvilo povjerenje u zajednici.

Ravnateljstvo policije zatražilo je od Misije u rujnu da započne sa serijom orijentacijskih predstavljanja koja unapređuju upoznavanje s konceptom policije u zajednici. Misija je u rujnu započela s ovim predstavljanjima policiji u Podunavlju te unutar Ravnateljstva policije. U suradnji s britanskim veleposlanstvom, Misija je u rujnu također omogućila posjet viših dužnosnika Hrvatske policije Ujedinjenom Kraljevstvu kako bi promatrala inicijative u zajednici koje provodi policija u Sussexu. Misija će nastaviti raditi sa suradnicima iz britanske, američke i njemačke policije kako bi pomogla Ministarstvu u uspostavljanju sveobuhvatne osnove za lokalno održiv program policije u zajednici. Razmjer suradnje između Misije i Hrvatske policije na ovom i drugim područjima naglašen je u listopadu prilikom zajedničkog predstavljanja izaslanstvima OESS-a u Becu te je pobudilo interes među ostalim misijama OESS-a.

Sigurnost

Policija u mnogim ratom pogođenim područjima nastavlja izvješćivati o incidentima koji se odnose na imovinu i uključuju manjine, na koje policija samo reagira, ali na odgovarajući način. Misija će nastaviti konsultacije s višim policijskim dužnosnicima kako bi se uspostavila ujednačena državna politika koja na odgovarajući način utvrđuje, upravlja i raspoređuje resurse kako bi se riješili etnički motivirani incidenti i zločini mržnje.

Neki policijski dužnosnici u središnjoj Hrvatskoj pokrenuli su proaktivnije rješavanje kaznenih djela i tehnika ophodnji, što je rezultiralo smanjenjem broja vandalizama vezanih uz etničku pripadnost i napada u područjima koja su prije smatrana problematicnima. Međutim, događaji poput masovne distribucije netolerantnih materijala koji se odnose na oružani sukob i dalje zabrinjavaju⁸³. U ovakvim slučajevima Ministarstvo unutarnjih poslova prepoznaje potencijal za etnički motivirane incidente protiv Srba povratnika.

Misija je nastavila omogućavati suradnju unutar programa pomoći policiji Europske komisije i drugih međunarodnih te bilateralnih programa osmišljenih kako bi se pojačala sposobnost Ministarstva u rješavanju područnih sigurnosnih problema kao što su transnacionalni kriminal i terorizam. Ova pomoć uključuje, između ostalog, povećanje sposobnosti istraživanja te nadzora granice putem napredne kompjutorske tehnologije i razvijanja programa za zaštitu svjedoka.

RAD S NEVLADINIM ORGANIZACIJAMA (NVO)

Velika urbana središta poput Zagreba i Rijeke, u kojima su okupljene javne investicije, nove tehnologije i međunarodne organizacije, ne prolaze kroz većinu problema koji pogadaju povratak i pomirbu u ratom razorenim područjima, uključujući etnički vezane incidente, društvenu isključenost i nepovjerenje prema povratku izbjeglica. Vladavina prava i zdravo građansko društvo dva su primarna preduvjeta za zaštitu ljudskih prava i održivog povratka izbjeglica i raseljenih osoba u zajednice iz kojih potječu. Misija nastavlja usmjeravati svoje programe demokratizacije prema tim ciljevima.

Ipak, potrebni su dodatni naponi relevantnih državnih tijela za uklanjanjem jaza između razvoja građanskog društva u ruralnim područjima pogođenima ratom i urbanim središtima. Najveći udio državnih fondova za NVO-e odlazi onima u Zagrebu koje imaju bolje znanje i iskustvo u podnošenju zahtjeva za državnim financiranjem. Vladin ured za udruge opskrbljuje NVO-e u Zagrebu s otprilike 70 posto svojih ukupnih sredstava, ali donekle rješava neuravnoteženost nizom seminara pokrenutih kako bi se odgovorilo financijskim i drugim potrebama NVO-a na najnižoj lokalnoj razini. Na slican način, ovaj problem rješava Misija radeci s lokalnim skupinama u zajednici, udrugama i inicijativama dragovoljaca u ruralnim područjima te podupirući obuku i izgrađivanje sposobnosti ovih lokalnih udruga.

Državno financiranje razvoja NVO-a i dalje opada. Od ukupno 3 milijuna EUR u 2001. godini, u proračunu je za 2002. godinu izdvojeno 2,3 milijuna EUR. Ovaj pad u državnom financiranju može se donekle nadoknaditi usvajanjem novih odredbi Zakona o organizacijama za javno dobro i Zakona o poreznim olakšicama za donatore NVO-a koje su pozdravili i sektor NVO-a i mjerodavna ministarstva. Međutim, ovi zakoni ostaju u obliku nacrti. Izvan urbanih područja, i poslovni i NVO sektor još su na početnoj razini međusektorskog razvoja i komunikacije, jer niti jedan sektor nije upoznat kako pristupiti drugome u svezi s mogućnostima financiranja i sponzoriranja.

Nedostatak hrvatskih izvora financiranja i loša gospodarska situacija diljem zemlje i dalje NVO-e čini ovisnima o međunarodnom financiranju kako bi preživjeli. Nadalje, preusmjeravanje međunarodnih prioriteta s Hrvatske na druge zemlje rezultiralo je smanjenjem raspoloživih međunarodnih sredstava.

U ožujku 2002. godine osnovano je Vijeće za razvoj građanskog društva kao decentralizirano savjetodavno tijelo Vlade zaduženo za jačanje cjelokupnog NVO sektora. Zamijeceni su pozitivni primjeri rada Vijeća, kao na primjer njegov sveobuhvatni plan aktivnosti te kriteriji za projekte koji su poslani NVO-ima na vrijeme za rane natjecaje u 2003. godini.

Nedovoljna potpora NVO sektoru u općinama na lokalnoj razini i poteškoće NVO-a u osiguravanju sredstava i prostorija još uvijek predstavljaju glavne smetnje razvoju i održivosti građanskog društva. Sredstva lokalnih vlasti, ako postoje, često se dodjeljuju tradicionalnim udrugama kao što su sportski klubovi i kulturne udruge. Kako bi se ovi problemi riješili, Vladin ured za udruge započeo je s programom pružanja smjernica lokalnim vlastima, potičući ih da više suraduju s NVO-ima i drugim cimbenicima građanskog društva te izvješćujući ih kako raspisati javne natjecaje unutar njihovih zajednica.

Stav lokalnih vlasti prema NVO-ima i ostalim cimbenicima građanskog društva u područjima poput Knina u južnoj Hrvatskoj i Vukovara u istočnoj Slavoniji poboljšava se. Međutim, malo je promjena u općinama poput Zadra u južnoj Hrvatskoj i Sisku u središnjoj Hrvatskoj, u kojima je kakvoća suradnje lokalnih vlasti sa sektorom NVO-a i dalje neodgovarajuća.

Misija djeluje kao katalizator u razvoju građanskog društva povezujući nevladine organizacije (NVO-e) i potičući uzajamno djelovanje između NVO-a i lokalnih vlasti. Misija u okviru mandata također pruža potporu temeljnim aktivnostima na području pomirbe, zaštite ljudskih prava, uspostavljanja povjerenja i pravne pomoći. Ove aktivnosti Misije nastavljaju doprinositi razvoju i NVO sektora i javne svijesti o srodnim pitanjima građanskog društva, koje su pomogle održivosti novoosnovanih NVO-a u Podunavlju i području Knina u južnoj Hrvatskoj.

Naprimjer, Misija je sufinancirala i pomogla u osnivanju nekoliko novih klubova za mlade u suradnji s lokalnim vlastima diljem ratom pogođenih područja, za kojima je uslijedio sveobuhvatan program obuke za voditelje mladih i lokalne dužnosnike⁸⁴. Ovaj veliki projekt pridonio je oživljavanju građanskog duha u doticnim općinama i pomogao je izgrađivanju sposobnosti lokalne vlasti da organizira i radi s NVO-ima.

Problem povratka i integracije izbjeglica i raseljenih osoba rješava se kroz povećan broj prekograničnih aktivnosti između Bosne i Hercegovine, Hrvatske, i Savezne Republike Jugoslavije. Misija je nedavno pružila potporu jednoj takvoj aktivnosti na regionalnoj razini, u obliku konferencije Istočno-zapadnog instituta, pod nazivom «Forum o južnojadranskoj prekograničnoj suradnji». Ove prekogranične aktivnosti nastavljaju jacati proces pomirbe, povratka i normalizacije nakon sukoba između vlada i naroda u regiji.

ZAKLJUCCI

Tijekom proteklih šest mjeseci, Vlada Republike Hrvatske uložila je napore kako bi riješila određen broj otvorenih pitanja u svezi s mandatom Misije te Sprazumom o stabilizaciji i pridruživanju s EU-om.

No, iako je donesen velik broj važnih odluka i trend je pozitivan, cjelokupna slika i dalje je kontradiktorna. Napredak u smislu provedbe i dalje je spor. Mnoge inicijative su zapele ili ostale nedovršene. Postoji nekoliko razloga za ovo, kao što je produžena kriza Vlade tijekom većeg dijela izvještajnog razdoblja te usmjeravanje političke pozornosti na optužnicu Haškog tribunala protiv generala Bobetka. Još važnije, Vladino opredjeljenje za rješavanje nekih od tih pitanja, prije svega povratka izbjeglica, još je uvijek podvojena. Ovo se ocitovalo kroz izuzeće povratka izbjeglica s liste prioriteta koje je Vlada usvojila u srpnju 2002. godine.

Ulažu se daljnji naponi kako bi se razvio dijalog i suradnja te riješila otvorena pitanja sa *susjedima u regiji*. Pregovori sa Saveznom Republikom Jugoslavijom napreduju. Vlada se uključila na konstruktivan način u Bosni i Hercegovini gdje se bosanskim Hrvatima poručuje da budućnost traže u okviru te države. Međutim, normalizacija s regionalnim susjedima Hrvatske ponekad biva zasjenjena granicnim pitanjima. U nekim područjima napredak prijeci nespремnost bavljenja pitanjima s regionalnog stajališta.

U svezi s *povratkom izbjeglica*, što je i dalje prvenstvena briga Misije, bilo je zakonskih promjena koje olakšavaju povrat stambene imovine zauzete od strane privremenih korisnika srpskim povratnicima i izbjeglicama. Pomoć u obnovi je po prvi put u većoj mjeri proširena i na srpske korisnike. Bilo je i pojačanih ograničenih napora na ponovnoj uspostavi prebivališta za srpske povratnike.

Ipak, rješenja o olakšavanju povrata imovine još uvijek nisu potkrijepljena vjerodostojnom organizacijskom strukturom kako bi se osiguralo poštivanje zakonskih rokova te ih još moraju pratiti rješenja o povratu zemljišta, poslovne imovine i ostale zauzete imovine osim stambene. Održiv program povratka izbjeglica trebat će također uključivati pravne lijekove za bivše stanare društvenih stanova, nad kojima su oni imali takozvano stanarsko pravo. Velik broj ovih izbjeglica nema pristup bilo kakvom obliku stambenog smještaja ako se odluče vratiti. Proširenje pomoći u obnovi u većem opsegu na srpske korisnike još uvijek otežavaju financijska ograničenja te otpor na lokalnoj razini u mnogim zajednicama.

Prava manjina usko su povezana s pitanjem povratka jer je većina hrvatskog manjinskog stanovništva ostala izvan zemlje. Predstavljanje u velikoj mjeri prihvatljivog Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina Saboru na prvo čitanje u srpnju bio je stoga važan korak prema pružanju ohrabrenja manjinskom stanovništvu unutar i izvan zemlje. Ipak, Ustavni zakon još uvijek nije usvojen zbog neslaganja u svezi s modelom manjinske zastupljenosti u Saboru.

Vlada je poduzela važne korake kako bi ojacala *vladavinu prava* kroz usvajanje programa reforme pravosuđa i pojačane napore glavnog državnog odvjetnika na reviziji upitnih optužnica za ratne zločine. Iako je još rano donositi ocjene o programu reforme sudstva, izazovi njegove provedbe su enormni zbog veličine problema i relativne slabosti Ministarstva pravosuđa i sudske uprave. Osnažena revizija ratnih zločina u velikoj je mjeri bila u sjeni kontroverzija u svezi s Haaškim sudom kao i problemima u domaćim sudnjima za ratne zločine protiv bivšeg hrvatskog vojnog osoblja.

Daljnji koraci poduzeti su na osuvremenjivanju *zakona u vezi s medijima*, posebno zakona o radiju i televiziji s uključivanjem stručnog znanja angažiranog od strane Misije i predstavnika OEES-a za slobodu medija. Međutim, ovi su napori otkrili oštro suprotstavljene interese u svezi s ključnim pitanjima.

Na području *policijskog djelovanja*, Vlada je odlučila razviti program rada policije u zajednici. Hrvatska se sada pridržava obveza o udjelu Srba u policijskim snagama u Podunavlju, preuzetih 1997. godine kada je ta podregija reintegrirana mirnim putem. Ipak, ključna reforma uprave policije sporo napreduje.

Raste svijest o važnosti uloge *NVO-a i razvoja građanskog društva*, predstavljena osnivanjem novog poludržavnog tijela za razvoj građanskog društva. Ipak, nedostatak novčanih sredstava i regionalni nesrazmjer koji ograničava izvore na raspolaganju područjima pogođenima ratom još uvijek prijeti razvoj građanskog društva.

Na osnovi ovih ocjena, čini se primjerenim i mogućim da tijekom sljedećih šest mjeseci Vlada uloži napore po sljedećim pitanjima:

Prvo, trebalo bi postojati jaka javna podrška povratku izbjeglica od strane Vlade, što bi moglo uključivati – ali ne bi trebalo biti ograničeno na – potporu javnoj kampanji o podizanju svijesti o pomirbi i održivom povratku koju priprema Misija. Trebali bi se također uložiti dodatni napori u uključivanje susjednih zemalja u okviru "Zajedničkih načela o povratku" koji su uključeni na listu zadataka Područne akcije II Pakta o stabilnosti.

Svim povratnicima trebao bi biti dostupan odgovarajući stambeni smještaj, bez obzira potjecu li oni s područja koje je izravno bilo pogođeno ratom ili s drugih područja Hrvatske, te bez obzira na vrstu stambenog smještaja koji su imali prije rata. To bi zahtijevalo:

- razvijanje mehanizma za odštetu svim izbjeglicama koje su živjele u društvenim stambenim objektima, a cijje je stanarsko pravo ukinuto;
- energicna provedba vec usvojenog plana povrata imovine;
- proširenje odredbi za povrat imovine na ostale oblike imovine osim stambene, osobito zemljišta i poslovnih prostora;
- daljnje poboljšanje dostupnosti pomoci u obnovi za povratnike iz redova manjina; te
- uklanjanje ostalih zakonskih i upravnih prepreka povratku.

Drugo, Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina trebao bi biti usvojen i trebao bi omogućavati visok stupanj zaštite nacionalnih manjina. Novi Ustavni zakon trebao bi rješavati stvarne interese manjina i zaštititi njihova vec stecena prava. Ovo bi posebno uključivalo:

- pravednu i nediskriminirajucu zastupljenost u Saboru i ostalim izabranim tijelima putem zastupnika izabranim od strane manjina;
- ustanove s odgovarajucim ovlastima koje bi zastupale interese manjina, posebno na lokalnoj i regionalnoj razini; te
- zastupljenost u upravnim i sudbenim tijelima razmjernu udjelu manjine u stanovništvu.

Trece, program reforme sudstva trebao bi se provoditi energicno uz potporu odgovarajucih novcanih sredstava. Na podrucju vladavine prava, trebalo bi zaštititi uvjete za rad domacih nadzornih ustanova, osobito Ustavnog suda i Puckog pravobranitelja. Treba nastaviti s revizijom domacih ratnih zlocina, odbacujuci nejasne slucajeve a procesuirajuci ozbiljne zlocine.

Cetvrto, na podrucju medija, a posebno u svezi s radijem i televizijom, trebalo bi ukloniti zakonske nedosljednosti kako bi se zakoni uskladili s europskim standardima.

Peto, treba nastaviti s reformom policije s posebnim naglaskom na ulaganje napora kako bi policija bila što reprezentativnija i bolje odgovarala potrebama zajednice. Ovaj pristup uključivao bi ulaganje dodatnih napora koji bi utjecali na novacenje i obuku, te uvođenje policije u zajednicu.

Šesto, razvoj gradanskog društva trebao bi biti potpomognut odgovarajucim novcanim sredstvima. Trebalo bi osigurati razumnu regionalnu ravnotežu i uložiti napore kako bi se celni ljudi na lokalnoj i regionalnoj razini upoznali s ulogom NVO-a i gradanskog društva.

Misija ce pružati pomoc Vladi Republike Hrvatske u ovim naporima zajedno sa svojim partnerima, posebice EU-om i UNHCR-om, te u okviru Pakta o stabilnosti.

BILJEŠKE

¹ Vidjeti, između ostalog, Analizu i komentare OESS-a u svezi sa Zakonom o Hrvatskoj radio-televiziji (2000. g.); Zakon o hrvatskim telekomunikacijama (1999. g., izmijenjen i dopunjen 2001. g.); Preporuku (2000)23 Vijeća ministara Vijeća Europe zemljama članicama o neovisnosti i funkcijama regulacijskih vlasti za sektor elektroničkih medija; Preporuku br. R(96)10 Vijeća ministara Vijeća Europe o jamčenju neovisnosti javnih elektroničkih medija; Izvješće stručne misije Vijeća Europe o nacrtu Zakona o hrvatskim telekomunikacijama (24.-25. listopada 2000. g.); Izvješće stručne misije Vijeća Europe o nacrtu Zakona o Hrvatskoj radio-televiziji (28. lipnja 2000. g.); Izvješće stručne misije Vijeća Europe o nacrtu Zakona o hrvatskim telekomunikacijama (9.-10. lipnja 1999. g.); Preporuka stručnjaka Vijeća Europe za daljnju demokratizaciju sektora elektroničkih medija u Hrvatskoj (10.-11. ožujka 1998).

² U svojoj: 'Inicijalnoj analizi i komentarima na Nacrt zakona o Hrvatskoj radio-televiziji (studeni 2002. godine, radna verzija) koju je izradilo Ministarstvo kulture Republike Hrvatske', predsjednik Stalnog odbora Vijeća Europe za prekograničnu televiziju navodi kako je Vijeće HRT-a «rješenje koje zaslužuje pljesak i pohvalu jer je doseglo najbolja dostignuća u tom području, te stoga što je demokracije nego u mnogim drugim državama.»

³ Rezolucija Parlamentarne skupštine Vijeća Europe br. 1185 od 29. travnja 1999. g., u kojoj se hrvatske vlasti poziva na "... preispitivanje odluke o neprovođenju privatizacije trećeg programa HRT-a."

⁴ Hrvatski zakoni zabranjuju posjedovanje medija političkim strankama, državnim upravnim tijelima i tvrtkama za oglašavanje, ali ne i pojedincima kao što su lokalni politički čelnici. Velik broj novinara žali se na činjenicu kako su lokalne vlasti vlasnici lokalnih radio postaja i novina, navodeći kako to vodi u izravnu kontrolu nad uredničkim sadržajem. Stoga gradske i županijske vlasti i nadalje osjećaju kako imaju pravo na kontrolu lokalnih medija, kako bi ih koristili za vlastitu promidžbu te kako bi spriječili lokalne novinare u kritiziranju lokalnih vlasti. Udruga hrvatskih novinara provodi kampanju kako bi naglasila opasnosti vezane uz vlasništvo gradskih, općinskih i županijskih vlasti nad lokalnim medijima i njihovu zloupotrebu.

⁵ Prema riječima ministra kulture, samo šest od 100 radio postaja dobrovoljno se izjasnilo kako će predoci svoju vlasničku strukturu Vladi; niti jedna od televizijskih postaja nije to učinila. Ministar je zaključio kako vlasništvo nad medijima u Hrvatskoj nije transparentno; izvor: Ljetna škola Helsinškog odbora, u Šibeniku, 26. kolovoza 2002. g.

⁶ Posebno je zabrinjavajuća situacija u zadarskom području južne Hrvatske, gdje područne novine bliske nacionalističkim skupinama i nadalje koriste govor mržnje i poticu neprijateljstvo prema stvarnim i potencijalnim povratnicima. Ove novine uključuju *Zadarski regional*, *Narodni list* i *Zadarski list*.

⁷ Prema planu Ministarstva, tri urbana područja sudske nadležnosti – Zagreb, Split i Rijeka – imaju najveći zaostatak koji utječe kako na građanske tako i na trgovačke sudove. Usporedna statistika pokazuje da, iako Hrvatska ima 55 posto stanovništva Austrije, ona ima veći ukupni broj sudaca i 10 puta više sudaca na 100.000 stanovnika. Koristeći se ovakvom statistikom, Vlada priznaje kako povećanje samog broja sudaca neće riješiti problem zaostataka.

⁸ Kao rezultat popunjavanja ovog praznog mjesta, Općinski sud u susjednom Donjem Lapcu više nema stalno zaposlenog suca. Međutim, neki sudovi u područjima najizraženije pogođenim oružanim sukobom, na primjer u Dvoru, u južnom dijelu središnje Hrvatske, i dalje su bez stalno zaposlenog suca općinskog suda nakon više od dvije godine. Nadalje, mnogi novoimenovani suci nikad nisu radili kao suci. Među novim sucima imenovanim od strane Državnog sudbenog vijeća nalazi se 13 bivših sudaca, od kojih su pet ili šest Srbi, čije su tužbe zbog otpuštanja potvrđene od strane Ustavnog suda. Iako su trenutno dostupne samo neprovjerene informacije, čini se kako je Vijeće odbilo nekoliko bivših sudaca srpske nacionalnosti na osnovi njihovog zaposlenja u sudstvu takozvane "Republike Srpske Krajine (RSK)" tijekom sukoba; odbijanje bivšeg suca Republike Srpske Krajine u Gvozdu, u središnjoj Hrvatskoj, rezultiralo je nepopunjavanjem radnog mjesta suca. Opširna medijska rasprava povela se krajem listopada oko jednog kandidata za suca iz Vukovara koji je dobio oprost 1997. za oružanu pobunu, koga je podržalo sudsko vijeće u Vukovaru. Također je bio i član gradskog vijeća. Predsjednik Hrvatske udruge sudaca i drugi sudski dužnosnici, udruge veterana, kao i lokalni politički predstavnici izjavili su javno i u tužbama podnesenim Državnom sudbenom vijeću da bi se bivši dužnosnici «RSK» trebali smatrati trajno nepodobnim za rad u sudstvu. Oni su postavili pitanje mogu li Hrvati vjerovati kako će takvi suci nepristrano provoditi zakon, posebno u izricanju presuda u međuetničkim sporovima.

⁹ U jednom ekstremnom slučaju, sudac iz Pule, u Istarskoj županiji, otpušten je zbog toga što nije napisao odluku nakon deset godina. Pokrenuti su stegovni postupci protiv drugih sudaca zbog tvrdnji o kaznenom djelu korupcije.

¹⁰ Slučajevi koji nisu riješeni u razdoblju od jedne do pet godina uključuju osporavanje sljedećega: zakona iz 1995. g. o ukidanju stanarskog prava *ex lege* u roku od 90 dana (podneseno 1997. g.); zakona iz 1996. g. o obustavi svih neriješenih sudskih predmeta u kojima se traži naknada štete uzrokovane terorističkim djelovanjem (podneseno 1997. g.; odlukom Europskog suda za ljudska prava u *Kutic v. Hrvatska* utvrđeno je da je zakonom zabranjen pristup sudu; zahtjeva iz Programa povratka iz 1998. godine za alternativnim smještajem korisnika prije povrata privatne imovine vlasnicima (podneseno 2000. g.); Vladine uredbe kojom se utvrđuje rok iz 1999. g. za podnošenje zahtjeva za konvalidaciju radnog staža i mirovina (podneseno u lipnju 2001. g.). Svaki od ovih slučajeva predstavljen je u obliku apstraktnog prijedloga za ocjenu ustavnosti, a ne kao konkretan slučaj ili kontroverzija. Stoga, podnositelji ne mogu proslijediti svoje tužbe Europskom sudu za ljudska prava.

¹¹ Također u srpnju, Ustavni je sud donio prvu presudu o dosuđivanju odštete za prekomjerno trajanje postupka. U slučaju u kojem je podnositeljica čekala na odluku osam godina (dom joj je bio uništen eksplozijom mine), Ustavni sud naredio je Opcinskom sudu u Splitu da donese odluku u roku od šest mjeseci (do polovice siječnja 2003. g.) te je odredio naknadu za nematerijalnu štetu. Za razliku od toga, Ustavni je sud krajem listopada odbacio tužbu zbog prekomjernog trajanja postupka utvrdivši kako je neprovođenje postupka od strane nižeg suda tijekom razdoblja od osam godina bilo razumno te je stoga opravdano zbog nemogućnosti suda da kontaktira optuženike u Saveznoj Republici Jugoslaviji uslijed prekida normalnih komunikacijskih veza za vrijeme oružanog sukoba.

¹² Dok većina presuda Europskog suda za ljudska prava uključuje proceduralna pitanja, on je također prihvatio reviziju nekoliko značajnih pitanja. Nakon misije za utvrđivanje činjenica u zatvoru Lepoglava, sjeverni dio središnje Hrvatske, Europski sud za ljudska prava donio je presudu u studenom o prijateljskoj nagodbi o tužbi koja je navodila kako uvjeti pritvora uključuju nehumano i degradirajuće postupanje, a zatvorska pravila o prepisci uključuju nezakonito uplitanje u pravo na poštivanje prepiske. U lipnju je Europski sud za ljudska prava prihvatio revidirati tužbu u kojoj se navodi povreda prava slobode kretanja. Putovnica podnositelja tužbe oduzeta je od strane carinskih službenika na granici te nije vraćena dvije godine. Tijekom tog razdoblja, državni dužnosnici nisu pokrenuli nikakav postupak protiv podnositelja tužbe u vezi s putovnicom.

¹³ Europski sud za ljudska prava izdao je nekoliko dodatnih negativnih presuda od svibnja 2002. godine, kao i prijateljske nagodbe o prekomjernom trajanju postupaka.

¹⁴ Na primjer, nositeljica stanarskog prava u Zagrebu, koja je prisilno iseljena iz svojeg stana, zaprimila je 1993. g. sudsku odluku o priznavanju njezinog prava na povrat imovine. Unatoč trima pokušajima izvršenja sudskog naloga i deložacije korisnika tijekom vremenskog razdoblja od devet godina, posljednji je bio u lipnju 2002. g., sudska odluka nije do danas izvršena.

¹⁵ *Hornsby v. Grčka*, 107/1995/613/701, odluka Europskog suda za ljudska prava od 25. veljače 1997. g., stavak 40.

¹⁶ U 1997. godini, na primjer, Ustavni je sud neustavnima proglasio nekoliko odredbi Zakona o prodaji stanova nad kojima postoji stanarsko pravo. U naknadnim tužbama pokrenutim od strane pojedinaca na koje su te neustavne odredbe negativno utjecale, Ministarstvo obrane osporilo je primjenu odluke Ustavnog suda. Nakon revizije odluka nižeg suda, Vrhovni sud nije nametnuo izvršenje oduke. Slijedom toga, u 2002. se od Ustavnog suda tražilo da u višestrukim odlukama ponovi ustavno nacelo najavljeno 1997. godine.

¹⁷ Istovremeno sa usvajanjem zakonskih propisa, Sabor je usvojio zaključak koji obvezuje Vladu na dostavljanje prijedloga sveobuhvatnog zakona u roku od šest mjeseci.

¹⁸ Ustavni je sud poništio onaj dio zakona koji je pravo ograničavao na državljanu, utvrdivši povredu prava na jednako postupanje prema svima. Prema izmijenjenom i dopunjenom zakonu, strancima je dano pravo, ali to pravo uvjetovano je postojanjem bilateralnog sporazuma između njihove države i Hrvatske. Zakon koji dozvoljava tužbene zahtjeve za imovinu koja je oduzeta od strane vlasti komunističke Jugoslavije između 1945. i 1991. g., također sadrži šestomjesečni rok za podnošenje zahtjeva, koji istječe 5. siječnja 2003. g.

¹⁹ Daljnji događaji u vezi s ovim pitanjem uključuju upućivanje Vladi u jesen 2002. drugog predmeta od strane Europskog suda za ljudska prava koji uključuje članak 180., kao i njegovu odluku o reviziji nekoliko predmeta koji osporavaju Saborsku odluku iz 1999. godine o obustavi sudskih postupaka u kojima se traži naknada štete

prouzrocene od strane Hrvatske vojske ili policije prema clanu 184.a Zakona o obveznim odnosima kao negiranje prava na pristup sudu.

²⁰ Za vrijeme srpanjskog izvanrednog zasjedanja Sabora, odbacen je Vladin zahtjev za hitni postupak. Umjesto toga, Sabor je završio s prvim citanjem te glasovao o dostavljanju Vladinog prijedloga na drugo citanje u jesen, kada Sabor nastavi s radom, u koje bi se vrijeme razmotrio Vladin prijedlog zajedno s mogucim izmjenama i dopunama. Drugo citanje mora se završiti u roku od šest mjeseci, odnosno krajem siječnja 2003. g., ili zakon mora biti povucen i ponovno podnesen.

²¹ Biracima srpske nacionalnosti bio bi omogucen izbor dodatnih zastupnika ovisno o njihovom izlasku na izbore.

²² Visoki povjerenik za nacionalne manjine zabilježio je negativan ucinak Vladinog odgovora na haašku optužnicu u rujnu protiv hrvatskog generala Janka Bobetka, kao i povezivanje donošenja Ustavnog zakona o nacionalnim manjinama s donošenjem izbornih propisa koji još nisu predloženi.

²³ Zakon o izboru clanova predstavnickih tijela jedinica lokalne i podrucne (regionalne) samouprave obvezuje na održavanje takvih dopunskih izbora u roku od 90 dana nakon objave rezultata popisa stanovništva iz 2001. Ta je obveza navedena u Misijinom Izvješću o napretku br. 9 od 12. studenog 2001., Izvješću o statusu br. 10 od 21. svibnja 2002., kao i u Misijinom Izvješću o pregledu donošenja Ustavnog zakona o nacionalnim manjinama, od 20. kolovoza 2002.

²⁴ "... clanak 61. [Zakona o izboru clanova predstavnickih tijela jedinica lokalne i podrucne (regionalne) samouprave] omogucuje dopunske izbore u slucajevima u kojima izbori nisu rezultirali proporcionalnom zastupljenošću nacionalnih manjina. Medutim, nije razjašnjeno kako ce se takvi dopunski izbori provoditi te tko u njima može sudjelovati. Također nije jasno kako ce se rezultati ovih dopunskih izbora kombinirati s rezultatima prvobitnih izbora. Clanak 61.... ne regulira nadalje ove dopunske izbore, ne omogucuje nikakva sredstva provodenja, te je, u svakom slucaju, prijelazna odredba primjenjiva samo na lokalne i podrucne izbore iz 2001. g." Izvor: Usuglašeno mišljenje o Zakonu o izboru clanova jedinica lokalne i podrucne samouprave u Hrvatskoj, usvojeno na 50. plenarnom zasjedanju Venecijanske komisije, u Veneciji, 8.-9. ožujka 2002. g., objavljeno 12. ožujka 2002. g., stavci 27., 28. i 72. Vidjeti također Finalno izvješće OESS/ODIHR-a o lokalnim izborima u Hrvatskoj, 20. svibnja 2001. g., odjeljak VIII.A.

²⁵ Clanak 2. Zakona određuje da "... se obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina provodi u ... školskim ustanovama... Odredbe drugih zakona i propisa primjenjuju se na osnivanje i pravni status školskih ustanova s nastavom na jeziku i pismu nacionalnih manjina ...". Clanak 3. omogucuje osnivanje takvih škola "... za manji broj učenika...". Clanak 4. propisuje kako "... u nedostatku uvjeta za osnivanje školske ustanove u skladu s clankom 3...., nastava na jeziku i pismu nacionalnih manjina provodit ce se u razrednom odjeljenju ili obrazovnoj skupini".

²⁶ Prema izjavi glavnog državnog odvjetnika, potreba za revizijom pojavila se zbog "... cinjenice kako su u vrijeme Domovinskog rata te također nakon njega, županijska državna odvjetništva podnosila istražne zahtjeve u određenom broju slucajeva bez razlike, te su na osnovi nedovoljno provjerenih kaznenih prijavi izdavala dvojbene optužnice za ratne zlocine protiv znatnog broja ljudi, na osnovi istraga provedenih na nekvalitetan način, a te optužnice nisu konkretizirale nezakonito djelovanje određenih optuženika koje sadrži elemente ratnih zlocina". Izvor: Napatuk izdan od strane glavnog državnog odvjetnika lokalnim državnim odvjetnicima u srpnju 2002. godine.

²⁷ Prema glavnom državnom odvjetniku, sudenja u odsutnosti "pokazala su se kao gubitak vremena i rasipanje sredstava, jer su sudenja ponavljana u nazocnosti optuženika nakon što bi oni postali dostupni...". Izvor: Napatuk izdan od strane glavnog državnog odvjetnika lokalnim državnim odvjetnicima u srpnju 2002. godine.

²⁸ Nakon dva županijska suda u istocnoj Slavoniji provela su tri sudenja u odsutnosti. U svibnju, Županijski sud u Osijeku donio je presudu i odredio kaznu u odsutnosti protiv 12 Srba u takozvanom "Branjina" slucaju. U srpnju i listopadu, Županijski sud u Vukovaru nastavio je sudenja u odsutnosti protiv šestorice Srba u takozvanom slucaju "Vukovarska skupina I" te protiv 11 Srba u takozvanom slucaju "Bapske skupine". Uz to, Županijski sud u Osijeku u studenom je započeo sudenje jednom optuženiku nazocnom na sudu i devetorici ostalih u odsutnosti za ratne zlocine koji su se navodno dogodili u selu Luc. Primjeri postupaka u odsutnosti iz drugih dijelova zemlje ukljucuju ponovno sudenje jednom Srbinu pred Županijskim sudom u Požegi, u zapadnoj Slavoniji. Županijski sud u Splitu nastavlja sa sudenjem u odsutnosti u slucaju "Lora" protiv trojice od osam optuženika, od kojih su dvojica ostala na slobodi nakon puštanja u srpnju 2002.

²⁹ Nakon svibnja, na području Gospica pokrenute su četiri nove istrage, odnosno dvije na području Šibenika, u Sisku jedna, a pet u Podunavlju.

³⁰ Od 18 osoba uhicjenih nakon svibnja, sedam je naknadno pušteno uslijed odbacivanja optužbi ili stoga što su im sudovi dozvolili obranu sa slobode.

³¹ Misija trenutno prati 59 slučajeva koji uključuju optuženike srpske nacionalnosti, 11 slučajeva koji uključuju optuženike hrvatske nacionalnosti, te jedan slučaj koji uključuje optuženika bošnjačke nacionalnosti. Od 59 slučajeva (uključujući slučajeve u odsutnosti) protiv Srba (koji uključuju 330 osoba), 67 posto odnosi se na jednog optuženog, dok se 33 posto odnosi na skupine optuženika. Polovica slučajeva protiv Srba otpada na Podunavlje. Od 11 slučajeva (4 pojedinačna slučaja i 7 skupnih slučajeva) protiv Hrvata (koji uključuju 34 osobe), većina (6 od 11) je u području Knina u južnoj Hrvatskoj.

³² U rujnu, Županijski sud u Zadru ponovno je pokrenuo suđenje Srkinji, Zorani Banic, nakon prekida od gotovo pet mjeseci. U slučaju "Hrastov", ponovno suđenje pokrenuto je u dva navrata, prvo 2001. g., te ponovno 2002. g. U takozvanom slučaju "Pakracka poljana", koji uključuje zločin običnog ubojstva, Županijski sud u Zagrebu dvaput je ponovno pokretao suđenje, prvo u svibnju, zbog odgoda uslijed odsustva optuženika ili njihovih odvjetnika, te ponovno u rujnu. U drugom slučaju, suđenje je ponovno pokrenuto kada se sudac porotnik povukao neposredno prije izricanja presude.

³³ U rujnu je Županijski sud u Karlovcu, u središnjoj Hrvatskoj, usmeno oslobodio Mihajla Hrastova, Hrvata, od optužbe da je u svojstvu pripadnika specijalnih postrojbi karlovačke policije u rujnu 1991. g. ubio 13 ratnih zarobljenika pripadnika Jugoslavenske narodne armije. Ponovno suđenje i presuda uslijedili su nakon odluke Vrhovnog suda iz 1994. g. o usvajanju tužiteljeve žalbe. U predmetu Arsenic, Županijski je sud u Požegi u 2002. godini pokrenuo ponovno suđenje, više od dvije godine nakon usvajanja žalbe tužitelja od strane Vrhovnog suda.

³⁴ Na primjer, iako je Fikret Abdic osuđen krajem srpnja, do danas nije izdana pisana presuda. Zabilježeno je da se u tom slučaju prijetilo sudskom osoblju.

³⁵ Osam se žalbi protiv presuda koje uključuju devet optuženika u pritvoru nalazi u postupku pred Vrhovnim sudom dulje od zakonski propisanog roka. Postupak u ostalim žalbama, koje se odnose na optuženike koji nisu u pritvoru, traje od šest mjeseci do više od dvije godine.

³⁶ Predložene izmjene i dopune uključuju ukidanje svih odredbi koje se odnose na oprost i pomilovanje. Prijedlozi bi povećali maksimalnu kaznu sa 40 godina na doživotni zatvor, uveli novo kazneno djelo za neprimjereno ponašanje sudaca u korist ili na štetu stranke u pravnom sporu, te kojima bi se klevetanje Predsjednika Republike Hrvatske stavilo izvan zakona kao i promoviranje bivših fašističkih država ili organizacija.

³⁷ Nakon jednogodišnjeg suđenja završenog u srpnju, Županijski sud u Karlovcu, u središnjoj Hrvatskoj, osudio je Abdica, Bošnjaka s hrvatskim državljanstvom, na osnovi zapovjedne odgovornosti, te mu odredio kaznu zatvora od 20 godina za ratne zločine pocinjene na području "Bihackog džepa", u sjeverozapadnoj Bosni i Hercegovini.

³⁸ Brojni svjedoci u takozvanom slučaju "Prokljani" protiv četvorice Hrvata (naknadno oslobodenih) nisu se mogli sjetiti informacija prethodno danih istražnom sudu. Slično tome, određeni broj svjedoka u slučaju "Lora" iznio je kontradiktorne iskaze u usporedbi s onima danim u fazi istrage.

³⁹ Međutim, nedavno je nastupio trend komunikacije i suradnje između hrvatskih, jugoslavenskih i bosanskih vlasti u osiguranju iskaza svjedoka, bilo putem transporta svjedoka u Hrvatsku ili uzimanjem njihovih iskaza pred jugoslavenskim sudovima. Na zahtjev Županijskog suda u Rijeci, na primjer, 17 svjedoka u suđenju "Gospickoj skupini" koji nisu željeli putovati u Hrvatsku iz sigurnosnih razloga, dalo je svoje iskaze na sudu u Beogradu. U još skorije vrijeme, međutim, jugoslavensko Ministarstvo pravosuđa nije uspjelo uručiti sudske pozive u predmetu «Lora» svjedocima u Saveznoj Republici Jugoslaviji, uz tvrdnju da mu je potrebno 60 dana za uručenje sudskih poziva.

⁴⁰ Godišnje izvješće Haaškog suda izdano u kolovozu 2002. naznačilo je da unatoc općenitom znatnom poboljšanju: «... problemi i nadalje postoje [s hrvatskim vlastima] u omogućavanju dostupnosti određenih dokumenata i svjedoka.»

⁴¹ Državni odvjetnik trenutno provodi domaću istragu ratnih zločina koji su navodno počinjeni tijekom operacije Medacki džep.

⁴² U Godišnjem izvješću Haaškog suda, izdanom u kolovozu 2002., predsjednik Haaškog suda primijetio je kako bi «... uz odgovarajuću reformu pravosuđa i odgovarajuće objekte za zaštitu svjedoka, bilo moguće u budućnosti da Sud vrati neke svoje predmete ... lokalnim/domaćim sudovima.» Međutim, za sada, upućivanje predmeta jedino se konkretno razmatra za Bosnu i Hercegovinu gdje se planira osnovati specijalizirani sud za ratne zločine.

⁴³ U svom prijedlogu, Vlada se oslanja na Ustavom osigurane ovlasti Suda: «... da promatra ostvarivanje ustavnosti i zakonitosti i izvješćuje Hrvatski Sabor o zamijećenim slučajevima neustavnosti i nezakonitosti,» kao i hrvatski Zakon o suradnji s Haaškim sudom.

⁴⁴ Prva, s kraja rujna, osporava zakonitost naloga za uhićenje i predaju. Vlada je tvrdila kako nema dokaza da je uhićenje potrebno kako bi se Bobetko pojavio na sudu. Druga, s početka listopada, osporava zakonitost potvrde optužnice od strane sudskog vijeća Haaškog suda. Žalbeno vijeće Haaškog suda potvrdilo je to osporavanje u oba slučaja i dozvolilo Glavnoj tužiteljici Haaškog suda da im preda svoje primjedbe. Odluka se očekuje unutar nadolazećih tjedana ili mjeseci. Vlada je 2001. godine na sličan način bezuspješno pokušala osporiti optužnice protiv hrvatskih generala Ante Gotovine i Rahima Ademija, što je odbijeno od strane Haaškog suda. General Ademi, koji je također optužen u vezi s događajima u Medackom džepu, dobrovoljno se predao Haaškom sudu u srpnju 2001., te mu je odobreno provizorno puštanje u veljaci 2002. godine. K tome, iako brojni dužnosnici odbacuju pojam zapovjedne odgovornosti u svrhe postupaka Haaškog suda, domaće presude na temelju zapovjedne odgovornosti izdane su u Hrvatskoj protiv dva Srbina i jednog Bošnjaka.

⁴⁵ Izvor: Ministarstvo za javne radove, obnovu i graditeljstvo, Uprava za prognanike, povratnike i izbjeglice (ODPR), 1. listopada 2002.

⁴⁶ Izvor: ODPR, 1. listopada 2002. g.

⁴⁷ Oko 220.000 Hrvata iz Hrvatske raseljeno je s područja pod srpskom kontrolom na početku oružanog sukoba; izvor: ODPR, 1. listopada 2002. g.

⁴⁸ Oko 120.000 tih osoba izgubilo je svoj izbjeglički status stjecanjem hrvatskog državljanstva. Izvor: ODPR, 1. listopada 2002. g.

⁴⁹ To je privatna stambena imovina koja je preuzeta i dodijeljena na privremeno korištenje prema Zakonu o privremenom preuzimanju i upravljanju određenom imovinom iz 1995. g.. Izvor: ODPR, 1. listopada 2002.

⁵⁰ Vlada je zabilježila 1.613 slučajeva višestrukog/nezakonitog korištenja tijekom revizije imovine dodijeljene prema Zakonu o privremenom preuzimanju i upravljanju određenom imovinom iz 1995. g., koju je provela 2001. g. Višestruko korištenje odnosi se na korisnike državne pomoći za obnovu koji i dalje koriste imovinu drugih osoba. Nezakonito korištenje odnosi se na one koji koriste imovinu dodijeljenu na korištenje drugim osobama prema Zakonu iz 1995. g., bez ovlaštenja da to čine. Od 1. listopada, Vlada je izvijestila kako su u 686 slučajeva, uključujući prazne kuće, vlasnici ponovno stupili u posjed svoje imovine. U većini ovih slučajeva, korisnici bi se trebali iseliti ili biti deložirani bez osiguranja alternativnog smještaja.

⁵¹ Zakon iz 1996. g. utvrdio je poticajne mjere za općine, tvrtke i osobe u ratom opustošenim područjima kako bi se ta područja revitalizirala i ponovno naselila.

⁵² Međutim, praksa povrata imovine u Podunavlju razlikuje se od one u ostalim dijelovima Hrvatske. Većina su vlasnika u Podunavlju etnički Hrvati, dok su većina korisnika etnički Srbi. Rijetke su zakonske i administrativne prepreke povratu imovine, učinkovito tvoreći dvostruke standarde na tom području. Vlasnici imovine Hrvati, u Podunavlju su relativno lako, putem stambenih komisija, ili građanskih parnica, bez bilo kakve prethodne obrade od strane stambenih komisija, ponovno stupili u posjed svoje imovine zaposjednute od strane Srba.

⁵³ "Stambeno zbrinjavanje" predstavlja stalno stambeno rješenje, dok "privremeni smještaj" predstavlja pružanje privremenog stambenog rješenja do osiguranja stalnog stambenog zbrinjavanja. Jedno od ovih rješenja mora se osigurati prije nego se od korisnika koji tome podliježe traži napuštanje predmetne imovine. Privremeni je smještaj ograničen na kuće ili stanove u državnom vlasništvu. Treća opcija "organiziranog smještaja" (koja se uglavnom odnosi na kolektivne centre) brisana je iz nacrtu Zakona zbog pritiska zajednice bosanskih Hrvata, hrvatske Katoličke crkve, kao i oporbe te članova vladajuće koalicije, prije nego je predložen Saboru za drugo citanje i usvojen.

⁵⁴ Velik broj stambenih komisija, uključujući one koje je Misija smatrala najobstruktivnijima, prestao je s radom već početkom 2002. godine, u očekivanju ovih promjena. Kao rezultat toga, bilo je vrlo malo državnih postupaka za povrat zauzetih stambenih jedinica u prvoj polovici ove godine.

⁵⁵ Prema Vladi, izuzeće od sudskih i drugih pristojbi koje je sadržano u Zakonu o područjima posebne državne skrbi također će se primjenjivati na sve privatne postupke za deložaciju pokrenute nakon donošenja Izmjena i dopuna. Tužbe za povrat imovine koje su u tijeku, a podnesene su od strane stambenih komisija, premještene su u Upravu za prognanike, povratnike i izbjeglice (ODPR). Međutim, samo je nekolicina tužbi premještena državnim odvjetnicima na daljnji postupak. Tako je većina tih postupaka trenutno neriješena.

⁵⁶ Upravna odluka o ukidanju dozvole za privremeno korištenje tuđe imovine ne vodi, međutim, automatski do povrata imovine vlasnicima. Korisnicima se samo naređuje da fizički isprazne zauzetu imovinu u roku od 15-60 dana *nakon* što im se pruži stambeni smještaj ili obnovi njihov stambeni objekt.

⁵⁷ Drugi neriješeni aspekt pitanja stanarskih prava svojstven je samo istočnoj Slavoniji. Pravni status i prava bivših nositelja stanarskih prava kako hrvatske tako i srpske nacionalnosti u toj je podregiji ostao neriješen skoro pet godina od integracije teritorija u pravni sustav Republike Hrvatske. Dok su stanarska prava ukinuta kao pravni institut, kao i u drugim dijelovima Hrvatske, one osobe koje su bile nositelji takvih prava prije sukoba u Vukovaru i okolnom području zadržavaju pravo na te stanove te se tretiraju kao zakoniti vlasnici za potrebe zakona. Vlada je u ovom trenutku započela s razmatranjem mjera koje bi omogućile privatizaciju tih stanova.

⁵⁸ U određenom broju slučajeva, u kojima je vojno osoblje prisilno iselilo korisnike iz njihovih stanova, korisnici su tijekom oružanog sukoba zaprimili sudske odluke kojima se nalaže povrat njihovih stanova u posjed. Međutim, te sudske odluke nisu nikad provedene, a stanarsko je pravo ukinuto naknadnom sudskom odlukom. Protiv korisnika koji su tražili ponovno razmatranje takvih slučajeva bio je državni pravobranitelj, koji zastupa Ministarstvo obrane, uz tvrdnju kako je neizvršenje prethodnih sudskih odluka nevažno u odnosu na zahtjev za reviziju. Unatoč dokazima kako se utjecanje pravnim lijekovima u građanskim parnicama pokazalo neucinkovitim, sudovi koji su vršili reviziju u drugim su slučajevima ipak utvrdili kako je ukidanje opravdano kada korisnici nisu pokrenuli postupke za povrat imovine u posjed nakon prisilnog iseljenja.

⁵⁹ Za dodatne informacije, vidjeti Izvješće Misije OEES-a u Republici Hrvatskoj o napretku Hrvatske u ispunjavanju međunarodnih obveza od srpnja 2000. g. (od 13. studenog 2000.).

⁶⁰ Ova prva preporuka Radne skupine odnosi se na stambene objekte oštećene ili uništene terorističkim djelovanjem na teritoriju pod Vladinom kontrolom za vrijeme oružanog sukoba i do mirne reintegracije Podunavlja u siječnju 1998. godine.

⁶¹ Misija je 28. kolovoza organizirala seminar na kojem se raspravljalo o novom režimu povrata imovine prema izmjenama i dopunama Zakona o područjima posebne državne skrbi iz srpnja 2002. g.. Oko 80 članova Misija OEES-a i UNHCR-a u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Saveznoj Republici Jugoslaviji raspravljalo je o zajedničkom promatrackom mehanizmu Misije i Misije UNHCR-a u Hrvatskoj. Pomocnik ministra u Ministarstvu za javne radove, obnovu i graditeljstvo i Predstojnik Uprave za prognanike, povratnike i izbjeglice (ODPR) ukratko je izvijestio sudionike o izmjenama i dopunama.

⁶² O ovim i drugim prijedlozima za reformu policije raspravlja se na Radnoj skupini za razvoj Ministarstva unutarnjih poslova. Radnu su skupinu zajednički osnovali Ministarstvo i Misija u listopadu 2001. g. Ona se sastoji od vijeca policijskih stručnjaka koji su zaduženi Kabinetu ministra dostaviti prijedloge za reformu.

⁶³ Predstavljanja dokumentarnih filmova naslovljenih «Amarcord» u središnjoj Hrvatskoj su jedan takav primjer. Ove filmove koristi mali broj lokalnih ekstremista za oslikavanje srpskih povratnika kao neprijatelja kroz prikazivanje djelovanja srpske milicije u središnjoj Hrvatskoj.

⁶⁴ PRONI centar za socijalno podučavanje od 1997. g. provodi aktivnosti za mlade i organizira obuku lokalnih vlasti unutar i izvan ratom razrušenog područja istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema (istočna Hrvatska). Trenutno, PRONI centar proširuje svoje aktivnosti na druga područja pogođena sukobom u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Saveznoj Republici Jugoslaviji.